

DOMINIKANSKI SAMOSTAN U STAROM GRADU NA HVARU
(XV-XX. st.)

Stjepan K r a s i ć

UDK 726.7(497.5 Stari Grad)“14/19”
Izvorni znanstveni rad
Stjepan K r a s i ć
Pontificia Università S. Tommaso, Rim

Autor donosi povijest dominikanskog samostana u Starom Gradu od ustanovljenja 1482. do kraja XX. st.: gradnju samostana, tursku pljačku i palež 1571. g., obnovu 1580., te temeljitu rekonstrukciju krajem 19. st. U prilogu donosi dosad nepoznate povijesne izvore.

Reformni pokret u dominikanskom redu u XIV. i XV. st.

Osnivanje dominikanskog samostana sv. Petra Mučenika u Starom Gradu na otoku Hvaru bilo je u neposrednoj vezi s pokretom reforme u dominikanskom redu. Gotovo cijelo XV. st., naročito njegova druga polovina, proteklo je u njezinu provođenju. Naime, poslije više od jednog stoljeća od njegova ustanovljenja (1215), spektakularnog uspona i širenja dominikanskog reda u gotovo cijeloj Europi i nekim izvaeuropskim zemljama (sjeverna Afrika, Palestina, Kina i Mongolija), kada je imao oko 12.000 članova u 620 samostana i 18 provincija (redovničkih pokrajina), u XIV. st. je nastupilo vrijeme zamjetno sporijeg rasta, pa čak i zamo-
ra. Ta pojava je imala više unutarnjih i vanjskih uzroka: gotovo endemijski ratovi u kojima su mnogi samostani bili pljačkani i rušeni, epidemije zaraznih bolesti koje su u samostanskim zajednicama odnosile velik broj ljudskih života, veliki zapadni raskol (1380-1417) koji je podijelio Katoličku crkvu na dva suprotstavljena tabora, uzimanje najsposobnijih članova reda u crkvenu hijerarhiju itd., dovelo je do toga da se red ne samo sve više smanjivao nego i gubio dotadašnju propulzivnu snagu. Bilo je nužno izvršiti neke strukturalne i sadržajne zahvate kako bi se on najprije obnovio u duhu izvornih pravila i osposobio za nove pothvate u promijenjenim političkim, društvenim i vjerskim prilikama. Bilo je određeno da se među ostalim u svakoj provinciji osnivaju posebni samostani od najmanje dvanaest članova u kojima su dobrovoljci strogo provodili izvorna pravila i način života što su u prvom razdoblju red uzdigli na zavidnu razinu. Zvali su se reformirana braća (*fratres observantes* ili *fratres observantiae*), za razliku od nereformirane braće (*fratres vitae communis*) ili konventualaca (*fratres conventuales*) koji nisu prihvaćali ta pravila. Plan je ujedno predviđao osnivanje posebnih kongregacija (lat. *congregatio*) ili pod-

provincija u svakoj provinciji s najmanje tri reformirana samostana kojima je na čelu trebao stajati poseban vikar ili zamjenik vrhovnog starješine reda. Taj je proces trebao obuhvatiti cijeli red. Njegovo provođenje se pokazalo uspješnim tako da se cijeli red uskoro obnovio bez unutrašnjih lomova i podjela. Reformni pokret, koji se rodio u Italiji i Njemačkoj, u 9. desetljeću XIV. st., proširio se i na Dalmatinsku provinciju dominikanskog reda.¹

Proces obnove Dalmatinske provincije, koja je u svom okrilju ujedinjavala sve samostane reda duž istočne obale Jadrana, od Istre do Drača u Albaniji, tekao je bez posebnih teškoća i lomova tako da je broj reformiranih i novoosnovanih samostana u XV. st. bio u neprestanom usponu, što je bio znak da je kriza bila konačno nadvladana, a red ponovno mogao preuzeti nekadašnje mjesto u Crkvi i društvu.² Jedan od tih samostana, koji su bili osnovani u tijeku reforme, bio je i samostan sv. Petra Mučenika u Starom Gradu.

Ustanovljenje samostana i crkve sv. Petra Mučenika u Starom Gradu

Povijest osnutka samostana u Starom Gradu ima dugu i vrlo zanimljivu pretpovijest vezanu za osobu svog osnivača, talijanskog dominikanca Germana iz Piacenze. On je bio član Gornjolombardske provincije reda (lat. *Lombardia Superior*), i u pratnji je novog hvarskog biskupa Nikole de Crucibus (1463-1473) došao u grad Hvar.³ Iz sačuvanih povijesnih vrela se vidi da je imao akademski naslov bakalaureusa teologije.⁴ Dana 21. srpnja 1470. zamjenik generala dominikanskog reda Johannes de Curte (1469-1483) dopustio mu je da može vršiti

¹ O tomu postoji prilično velika literatura iz koje izdvajam samo najznačajnija djela: RAYMUNDUS CAPUANUS, *Opuscula et litterae*, Romae 1899; D.-A. MORTIER, *Histoire des Maîtres Généraux de l'Ordre des Frères Prêcheurs*, III, Paris 1907; A. WALZ, *Compendium historiae Ordinis Praedicatorum*, Romae 1948, str. 58-81; A. D'AMATO, *L'Ordine dei Frati Predicatori*, Roma, Istituto Storico Domenicano, 1983, str. 121-130.

² C. FLAMINIUS, *Ecclesiae Venetae antiquis monumentis nunc primum editis illustratae ac in decades distributae*, tomus VII, Venetiis 1749, str. 170; RAYMUNDUS CAPUANUS, *op. cit.*, str. 77. O tomu sam opširnije pisao u raspravi *Dominikanski samostan u Bolu na otoku Braču*: Spomenica u povodu 500. obljetnice dominikanskog samostana u Bolu, 1475-1975, Bol - Zagreb, 1976, str. 59-64. Petstota obljetnica ustanovljenja bolskog samostana nije padala g. 1975. nego 1974, kako sam dokazao u spomenutoj raspravi. No izdavač je bez mog pitanja iz naslova moje rasprave namjerno ispustio oznaku *1474-1974*, kako bi se to slagalo s njegovim unaprijed stvorenim uvjerenjem da ta obljetnica pada g. 1975.

³ "Die 21. Julii <1470> concessa fuit licentia fr. Germano de Placentia, quod possit exercere officium vicariatus rev.mi episcopi Farenensis, valitura ad beneplacitum" (S. KRASIĆ, *Regesti pisama generala Dominikanskog reda poslanih u Hrvatsku 1392-1600*: "Arhivski vjesnik" XVII-XVIII (1974-1975), str. 170, regist br. 87). O hvarskom biskupu N. de Crucibus iz Venecije, doktoru crkvenog prava, prijašnjem plovanu crkve sv. Julijana u Veneciji, zatim biskupu Chiogge v. D. FARLATI, *Illyricum sacrum*, IV, Venetiis 1769, str. 262-264; C. EUBEL, *Hierarchia catholica medii aevi*, I, Monasterii 1914, str. 215.

⁴ Cf. S. KRASIĆ, *op. cit.*, str. 190, regist br. 290.

službu vikara (zamjenika) novoimenovanoga hvarskog biskupa. Sudeći po činjenici da mu je 14. prosinca 1470. isti starješina ne samo potvrdio prethodno dopuštenje nego i - na zagovor nećaka pape Pavla II. (1464-1471) kardinala Marka Barboa⁵ - dao jednog pratioca određivši da mu nijedan niži starješina ne smije smetati u obavljanju te službe,⁶ nije teško zaključiti da je imao moćne zaštitnike kod viših crkvenih vlasti. Međutim, to mu ipak nije pomoglo kad je, zbog nekih nereda koje je izazvao u hvarskom samostanu, došao u sukob ne samo sa starješinom vlastitog samostana, nego sa samim vrhovnim starješinom reda u Rimu Leonardom de Mansuetisom (1474-1480). Posljedica je tog sukoba bila da mu je Leonardo de Mansueti najprije 5. lipnja 1474. naredio neka napusti hvarski samostan, a zatim mu 11. prosinca 1475. zapovjedio da dođe k njemu u Rim na saslušanje.⁷ Budući da fra German, pouzdajući se valjda u svoje moćne zaštitnike, nije mnogo mario za tu naredbu, general reda mu je 26. svibnja 1476. ponovio istu naredbu u još strožem obliku.⁸ Iako u sačuvanim povijesnim vrelima nema potvrde da je fra German doista pošao u Rim, čini se malo vjerojatnim da navedenu naredbu nije izvršio i prihvatio posljedice svog ponašanja. Potvrdu za to nalazimo u ovlasti istoga generala reda danoj 13. rujna 1477. vikaru Dalmatinske provincije Petru iz Sv. Kancijana (a S. Cantiano) u Italiji⁹ da, po vlastitom nahodanju, fra Germana može zadržati u Hvaru i osloboditi ga od svih kazna i crkvenih cenzura u koje je bio upao.¹⁰ Očito se fra German u međuvremenu pokorio i prihvatio sve posljedice za svoje prethodno ponašanje. Ne samo to. Vjerojatno se već tada u njemu rodila zamisao da se jednim drugim činom iskupi za svoje prijašnje ponašanje: osnivanjem jednog novog samostana za reformirane redovnike.

Poticaaj za to dali su sami Starograđani koji su - po ugledu na grad Hvar i mnoge druge gradove u Dalmaciji - htjeli da dominikanci i u njihovu mjestu podignu jedan samostan. U tu je svrhu prije navedeni vikar provincije Petar iz Sv. Kancijana zatražio i 5. srpnja 1479. dobio odobrenje od vrhovnog starješine reda Leonarda de Mansuetisa da može primiti na dar ponuđeno mjesto i tu sagraditi samostan pod uvjetom da to i papa odobri.¹¹ Budući da pune dvije godine nitko

⁵ O njemu cf. C. EUBEL, *op. cit.*, str. 15, 248, 267.

⁶ "Fratr Germanus de Placentia habuit licentiam serviendi domino <episcopo> Pharensi cum uno socio ad beneplacitum suae dominationis, et hoc ad nutum reverendissimi domini <cardinalis> Sancti Marci <Marci Barbi>. Die 14 decembris 1470, ita quod nullus possit eum impedire (S. KRASIĆ, *ibid.*, regist br. 88).

⁷ *Op. cit.*, str. 172, br. 105.

⁸ *Op. cit.*, str. 190, regist br. 290.

⁹ Petar iz Sv. Cantiana je bio član poznatog samostana sv. Ivana i Pavla u Veneciji i pobornik obnove prvotne redovničke stege. Nakon što je g. 1477. Dubrovčanin Donat Đurđević završio svoj provincijalat, za vikara provincije je, do izbora novog provincijala, general reda 21. svibnja 1477. postavio magistra teologije Petra iz Sv. Kancijana (*op. cit.*, str. 189, regist br. 279). G. 1479-1481. bio je provincijal Dalmacije (Rim, Archivium Generale Ordinis Praedicatorum [=AGOP] XIV, liber HHH, str. 217; S. KRASIĆ, *op. cit.*, str. 205, regist br. 457).

¹⁰ S. KRASIĆ, *op. cit.*, str. 191, regist br. 304.

¹¹ "Magistro Petro prefato <a S. Cantiano> datur facultas, quod in Veteri Civitate de Lesina possit capere locum pro conventu, si papa annuat etc. Datum ut supra <5iulii 1470> (S. KRASIĆ, *op. cit.*, str. 200, regist br. 397). Ne znamo zašto je general reda stavio klauzulu "si papa annuat". Budući da je za gradnju svakog novog samostana bilo potrebno i papino odobrenje, vjerojatno se njegova klauzula odnosila na to pravilo.

nije zatražio papino odobrenje, niti započeo gradnju samostana, za to se g. 1481. ponudio fra German. On je najprije zatražio dopuštenje od generala reda Salva Cassetta (1481-1483), i 29. srpnja 1481. ga dobio, da preuzme spomenuto mjesto u Starom Gradu i zatraži potrebno papino odobrenje.¹²

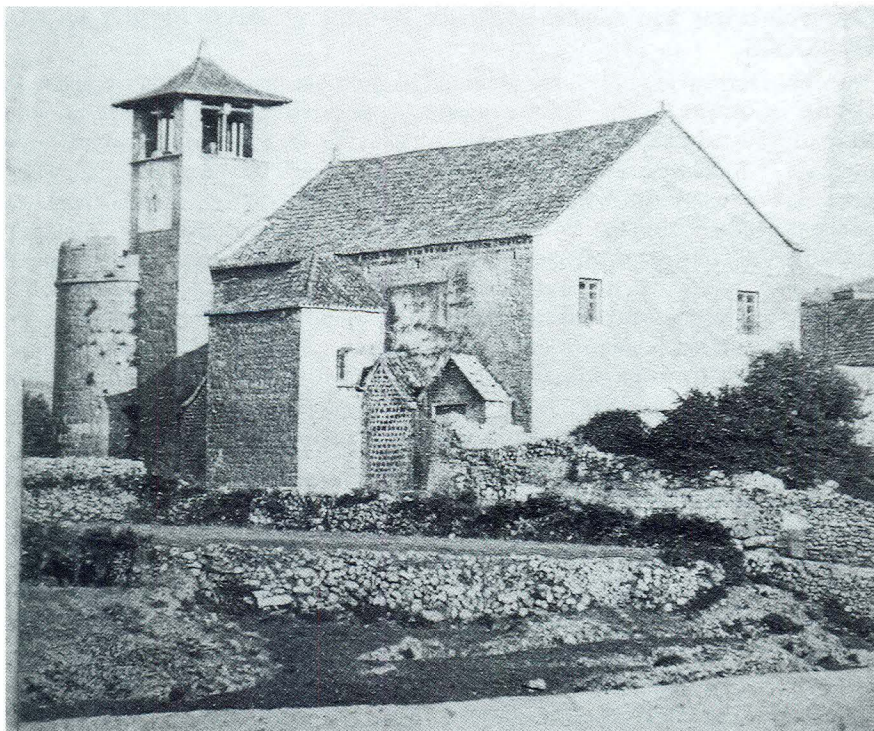
Da je fra German bio spretan, poduzetan i odlučan čovjek, pokazuje njegovo zalaganje da ostvari svoju zamisao o osnivanju samostana u Starom Gradu. Na putu do tog cilja nalazile su se brojne administrativne teškoće i nedostatak potrebnih materijelnih sredstava. To ga ipak nije pokolebalo da ustraje do kraja. Budući da je u međuvremenu g. 1481. Salvo Cassetta na vodstvu reda naslijedio Leonarda de Mansuetisa, fra German je i od njega zatražio potrebno odobrenje za gradnju samostana, postavivši ovaj put ove uvjete: da, ako to papa dopusti, u ime dominikanskog reda primi ono mjesto koje su Starograđani odredili za gradnju samostana i u njemu izgradi samostan, s tim da bude imenovan starješinom i kao takav može primiti redovnike koje bude htio i nad njima vršiti potpunu vlast sve dok više starješine ne odrede drukčije. Dana 29. srpnja 1481. dobio je traženo odobrenje.¹³ Nakon toga je fra German skupa sa Starograđanima podnio molbu papi Sikstu IV. (1471-1484) za gradnju novog samostana, navevši da bi taj samostan bio posvećen dominikanskom svecu Petru mučeniku iz Verone. Ni ovaj put nije propustio navesti iste uvjete koje je postavio generalu reda, naročito da ga papa imenuje starješinom novog samostana i podijeli mu ovlast da njime može upravljati prema vlastitom nahodaenju. U molbi je ujedno naveo da za to već posjeduje odobrenje različitih svojih provincijala i generala reda. Želeći izići u susret njegovoj molbi, papa je pismom od 7. kolovoza 1481. naredio generalnom vikaru hvarskog biskupa Lovre Michaelisa (1473-1486) da provjeri istinitost fra Germanovih tvrdnja te mu - ako ustanovi da su istinite - u papino ime izda sva potrebna ovlaštenja.¹⁴

Dobivši tako sva potrebna odobrenja, fra German je još iste godine započeo gradnju samostana. U jednom spisu javnog bilježnika izdanom 15. siječnja 1482. spominje se "već započeti samostan", a isto tako i crkva. Navedenog su, naime, dana odbornici gradnje samostana i crkve Nikola Griuzić, Blaž Blaci Nikolin i neki magister Luka Glavinović došli k javnom bilježniku Ivanu Dominiku, sinu pokojnog Andrije Dobrosravića, te od njega, u svoje ime i u ime starogradske općine, zamolili da sastavi službenu ispravu njihova dogovora s fra Germanom, koga nazivaju priorom (starješinom) o tomu koja će prava imati kad budu dovršeni crkva i samostan. Njihov se dogovor sastojao od osam točaka: 1. da će u budućem samostanu živjeti reformirani redovnici; 2. da se svake godine na blagdan sveca

¹² "Fater Germanus de Placentia habuit licentiam, quod - si papa concesserit - locum Ordini in Veteri Civitate Lesine, possit illum pro Ordine recipere et disponere pro conventu et ibi tenere fratres. Et cura sibi totalis comittitur, donec aliter ordinetur. Datum Romae, 29. iulii <1481>" (*op. cit.*, str. 205, regist br. 462).

¹³ "Fater Germanus de Placentia habuit licentiam quod, si papa concesserit, locum Ordini in Veteri Civitate Lesine, possit illum pro Ordine recipere et disponere pro conventu et ibi tenere fratres. Et cura sibi comittitur, donec aliter ordinetur. Datum Romae 29 iulii <1481>" (*op. cit.*, str. 205, regist br. 462).

¹⁴ Cf. Prilog 1.

Pogled na staru dominikansku crkvu sv. Petra Mučenika u Starom Gradu
(prije rušenja 1894. g.)

zaštitnika sv. Petra Mučenika sastanu spomenuti “utemeljitelji” te imenuju svoje odbornike zbog prikupljanja materijalne pomoći za crkvu i samostan; 3. da se imaju pravo smatrati “utemeljiteljima” samo oni koji plate pet dukata za gradnju crkve; 4. da samostanski prior ima pravo otpustiti sve fratre koji ne budu živjeli po pravilima reformiranih redovnika dominikanskog reda; 5. da fratri nakon smrti svakog “utemeljitelja” obave pogrebne obrede i izgovore grgurske mise; 6. da se za “utemeljitelje” u crkvi izgrade četiri grobnice; 7. da ostali, koji bi željeli u crkvi izgraditi svoje grobnice, plate crkvi po dva dukata; 8. da s navedenom povlasticom raspolažu crkveni odbornici.¹⁵ Ne znamo druge pojedinosti te gradnje. U svakom slučaju, crkva je - po pravilima dominikanskog reda - trebala biti izgrađena prije samostana. Njezina je gradnja uskoro bila dovršena i 3. prosinca 1488. bila posvećena.¹⁶ Tom je prilikom iznad ulaznih crkvenih vrata bilo uklesano fra

¹⁵ Cf. Prilog 2.

¹⁶ Prior starogradskog samostana o. Andeo Vranjican je g. 1844. u svom trogodišnjem izvještaju zabilježio da je stara crkva bila sagrađena g. 1488. i da je njezina posveta padala na 3. prosinca (Stari Grad, Samostanski ljetopis: 1894-1964 [=SLJ] - str. 25).

Germanovo ime kao njezina graditeljja: F. GER. P. DIVO PETRO MCCC-
CLXXXVIII.¹⁷

Fra German je g. 1492. bio potvrđen na položaju samostanskog starješine sa sličnim ovlastima kojima je dotle raspolagao te povlasticama da može po volji izabrati ispovjednika te da ga nitko niži od generala reda ne može smijeniti s tog položaja.¹⁸ Međutim, te povlastice nisu bile duga vijeka. Već ga je 19. srpnja 1494. general reda Joakim Turriani (1487-1500) smijenio s prioralnog položaja i postavio nekog drugoga.¹⁹ Generalovu odluku je proveo u djelo provincijal Luka Spadarić iz Zadra (1492-1498). Čini se da se fra German s time nije lako pomirio, pa je tražio od generala reda da poništi svoju odluku. No general reda je ostao uporan potvrdivši 9. veljače 1495. valjanost provincijalova postupka,²⁰ nakon čega se fra Germanu u nama poznatim dokumentima gubi trag.²¹ Hvarski dominikanac Vinko Pribojević u svom poznatom djelu *O podrijetlu i zgodama Slavena*, pisanom u obliku govora, g. 1525. tvrdi da je starogradski samostan, zahvaljujući darežljivosti tamošnjih stanovnika, bio sagrađen u vrlo kratko vrijeme.²²

Crkva i samostan, koje je izgradio fra German, nalazili su se izvan Staroga Grada, na mjestu do kojega nije vodio nijedan javni put. Kako bi omogućili vjernicima pristup u crkvu i samostan, magistar teologije Dominik Buća iz Kotora (oko 1480-oko 1560),²³ prior Toma Tomašić te mnogi građani Starog Grada, plemići i pučani, isposlovali su g. 1521. od hvarskog biskupa Franje Patračića iz Nina (1510-1523) zamljište za široki put kojim je bio uklonjen taj nedostatak.²⁴

¹⁷ Natpis u cijelosti glasi: FRATER GERMANUS PLACENTINUS DIVO PETRO MCC-
CCLXXXVIII (AGOP, XIV, liber HHH, f. 206).

¹⁸ "Fratr Germanus de Placentia fit vicarius conventus Sancti Petri Martiris Pharensis diocesis in Civitate Veteeri provincie Dalmatie cum auctoritate etc. et quod possit tenere fratres sibi gratos, illosque mutare; et quod possit eligere confessorem etc.; et quod non possit absolvi ab aliquo inferiori etc. Papie, 4. aprilis 1492" (S. KRASIĆ, *op. cit.*, str. 232, regist br. 770).

¹⁹ "Fratr Germanus de Placentia absolvitur a prioratu conventus Sancti Petri Martiris Lesine Veteris, non obstantibus litteris. Die 19 iulii <1494>" (S. KRASIĆ, *op. cit.*, str. 234, regist br. 798).

²⁰ "Confirmatur quidquid factum fuit per provinciale in conventu Sancti Petri Martyris <Civitatis Veteris> circa remotionem prioris et confirmationem, cassando omnia in contrarium facientia. Die 9 februarii <1495> Venetiis" (*op. cit.*, str. 235, regist br. 808).

²¹ O počecima starogradskog samostana pisao sam u svojoj doktorskoj disertaciji *Congregatio Ragusina Ord. Praed. (1487-1550)*, Roma, Istituto Storico Domenicano, 1972, str. 59-60.

²² Cf. *O podrijetlu i zgodama Slavena*, drugo izdanje, Split, Književni krug, 1991, str. 82.

²³ O njemu cf. S. KRASIĆ, *B. D.*: "Hrvatski biografski leksikon" 2, Zagreb 1989, str. 412-413.

²⁴ Ugovor je sklopljen u crkvi sv. Petra Mučenika dana 1. V. 1521., a suglasnost je dao i vlasnik graničnog zemljišta Nikola Spinetti. Prema bilješci koju je napravio na rubu isprave Matija Hektorović radilo bi se o ulici koja vodi od "Vaganja" do crkve sv. Petra Mučenika (S. PLANČIĆ, *Inventar arhiva Hektorović*, III dio, Stari Grad 1984, str. 48).

Crkva i samostan, koji je izgradio fra German iz Piacenze, teško su postradali nakon izbijanja Ciparskog rata između Turaka i Mlečana (1570-1571). Nakon što je 25. travnja 1571. tursko brodovlje s više od 220 galija, osim pomoćnih brodova, pod zapovjedništvom Ali-paše, napustilo Carigrad da na cijelom Sredozemlju ostvari prevlast, ono se razdvojilo u Jonskom moru: glavnina je otplovila prema jugu napavši Kretu, kako bi privuklo jedan dio mletačkog brodovlja, dok je drugi dio, sastavljen od 70 brzih gusarskih galija, pod zapovjedništvom poznatih gusarskih vođa Kara Hodže (Karakozija, tal. *Caracosia*) i Ulugj-Alija (Uludž Alija), namjesnika Alžira,²⁵ uplovio u Jadransko more izvršivši više diverzantskih operacija. Svrha je tog upada bila osvojiti što više mletačkih utvrda, posijati što više terora, uhvatiti što više robova radi otkupnine i veslanja na galijama, ali i razdvojiti mletačku mornaricu od španjolske. Dok su, naime, mletačka i španjolska mornarica bile razdvojene, Turci se nisu trebali bojati za prevlast na Sredozemlju. Da Turke u tomu onemoguće, Mlečanima su priskočili u pomoć Španjolci i papa Pio V. (1566-1572) sklopivši s njima 25. svibnja 1571. Sveti savez. U obostranim prepadima i čarkama koje su prethodile poznatoj pomorskoj bici kod Lepanta od 7. listopada 1571. Turci su u Jadranu izvršili više diverzantskih operacija zauzevši najprije Ulcinj, koji se predao bez naročito otpora, porušivši iza toga Bar i zauzevši Budvu iz koje su stanovnici prije toga pobjegli. Slijedio je napad na Boku kotorsku. U Perastu je spaljeno mnogo kuća i razorena opatija sv. Jurja na otoku pred Perastom, ali Kotor nije napadnut. Međutim, mletačka ratna mornarica, u čijem se sastavu nalazilo i sedam galija dalmatinskih gradova, već je u mjesecu srpnju bila napustila jadranske vode na putu u Messinu da bi se, prije odlučnog sukoba s Turcima, spojila sa španjolskim brodovljem, pa nije bila u stanju priskočiti u pomoć napadnutim gradovima. Iznenađni turski napad na grad Korčulu 15. kolovoza nije bio uspješan, ali je zato opljačkano i spaljeno predgrađe u kojemu se nalazio i dominikanski samostan sv. Nikole. Sličnu sudbinu doživjela su mjesta Pupnat, Smokvica, Žrnovo i Lumbarda. Turci su nakon toga krenuli prema sjeveru. Pred Hvar su stigli 17. kolovoza te odmah napali grad. Gradani su se povukli u tvrđavu na vrhu brda, tako da su Turci bez borbe opljačkali i spalili

²⁵ Ulūgi [Okrutni]’ Ali (1520-1587) ušao je u europsku povijest pod raznim imenima: Ali-paša, Uluchiali, El Louck Ali, Euldj’ Ali, za Talijane: Occhiali, Uechiali, Lucciali itd. M. Cervantes ga u 39. poglavlju *Don Quijotea* zove Uchali, poturčeni kršćanin podrijetlom iz Kalabrije. Nakon što su ga Turci zarobili i stavili na jednu galiju kao veslača, on je, da se oslobodi, prešao na islam i stupio u tursku službu, nakon čega je kao gusar postao strah i trepet u svim kršćanskim priobalnim zemljama. Istakavši se, skupa s Dragutom, u ratovima u sjevernoj Africi i u opsjedanju Malte (1565), postao je sultanov namjesnik Alžira (1568). U bitki kod Lepanta zapovijedao je lijevim krilom turskog brodovlja. Nakon što je poginuo Ali-paša, Ulugj-Aliju je pošlo za rukom pobjeći u Carigrad sa 14 galija, nakon čega ga je sultan Selim II. imenovao “kapudan-pašom” (glavnim zapovjednikom mornarice) davši mu počasni naslov Qiliç (Mač) koji je, u razmjerno kratko vrijeme, uspio dobrim dijelom obnoviti tursku pomorsku silu (cf. G. NOVAK, *Mletačka uputstva i izvještaji*, IV, Zagreb 1964, str. 56; CH. LLOYD, *Le grandi battaglie navali a vela*, Milano, 1970, str. 2; J. BEECHING, *The Gallays at Lepanto*, London, 1982, str. 128-131); G. VALENTE, *Vita di Occhiali*, Milano 1960; S. BONO, *I corsari barbareschi*, Torino 1964, str. 350-358; *Encyclopédie de l’Islam*, X, Leiden, Brill, 2002, str. 874-875.

grad ubivši oko 50 ljudi koji se nisu uspjeli skloniti u unutrašnjost otoka, a onda se preko Sv. Pelegrina 19. kolovoza u rano jutro iskrcali u Starom Gradu gdje su opljačkali i spalili oko dvije trećine kuća. Jedino im se u svom Tvrđalju uspješno odupro pjesnik Petar Hektorović (1487-1572), dok se ostalo stanovništvo sklonilo na brdu Gvozdu. Tom prilikom su bili opljačkani i spaljeni crkva i samostan sv. Petra. Ne znamo jesu li fratri skupa s mnogim drugima uspjeli spasiti u brdu Gvozdu ili su našli smrt u ruševinama svog samostana. Jelsa i Vrboska su također pretrpjeli veliko razaranje.²⁶ Turci su se odatle zaletjeli do Brača i Visa ne pričinivši im veće štete, nakon čega su skrenuli prema Otrantu da se spoje s glavnom turskog brodovlja prije odlučujuće bitke kod Lepanta. U vrijeme tih ratovanja dominikanska Dalmatinska provincija je pretrpjela velike ljudske i materijalne gubitke. Izgubila je pet svojih samostana.²⁷

No, koliko god je taj nemili događaj bio težak gubitak za crkvu i samostan, dominikanci ih ipak nisu napustili nego su ih odmah počeli obnavljati. U jednom dokumentu iz g. 1580. starogradski samostan se spominje zajedno s ostalim samostanima dominikanske Dalmatinske provincije,²⁸ iz čega zaključujemo da je dotle većim dijelom bio obnovljen. O tomu svjedoči također izvještaj veronskog biskupa, kasnijeg kardinala Agostina Valiera (1530-1606), koji je po narednju pape Grgura XIII. (1572-1585) obavio kanonski pohod cijele Dalmacije pa tako i Hvarske biskupije, ostavivši nam o tomu dragocjeno pismeno svjedočanstvo. U svom izvještaju o pohodu Starom Gradu on navodi da je u to vrijeme u samostanu bilo pet redovnika te da se crkva obnavljala. Imala je osam oltara. Unatoč pljački i požaru u njoj su se sačuvale neke umjetničke slike i veliko drveno raspelo na glavnom oltaru.²⁹

No da bi potpuno obnovili crkvu i samostan trebalo je mnogo vremena, napora i sredstava. Jedna od važnih stvari koje su fratri tijekom vremena bili poduzeli da se ne bi ponovio sličan prepad bila je gradnja dviju obrambenih kula s puškarnicama na istočnoj i zapadnoj strani samostana.³⁰ Godine 1600. vrhovni

²⁶ G. NOVAK, *Hvar*, Beograd 1924, str. 118; P. KUNIČIĆ, *Prigodom otvora nove školske zgrade u Staromgradu 20. travnja 1908*, Zadar, Brzotiskom "Narodnog lista", 1908, str. 12-15.

²⁷ U vrijeme Ciparskog rata Turci su napali mnoge druge kršćanske krajeve i gradove u mletačkom posjedu. Njihovi napadi i pljačke dopirali su kopnom i morem do Zadra i njegove okolice, a brodovima čak do Trsta. (O tomu vidi: G. STANOJEVIĆ, *Naši primorski gradovi u doba kiparskog rata 1570-1573*, "Vojni istorijski glasnik" XI, br. 1-2, Beograd 1960; P. BUTORAC, *Opatija Sv. Jurja kod Perasta*: "Bogoslovska smotra" XVI, 1928, br. 3, str. 281; V. MAŠTROVIĆ, *Turska kao pomorska sila prije Lepantske bitke*: "Adriatica maritima", Institut HAZU u Zadru, 1, Zadar 1974, str. 24-25; V. FORETIĆ, *Korčula, Dubrovnik, Boka kotorska i Lepantska bitka*: "Studije i rasprave iz hrvatske povijesti", Split, Književni krug, 2001, str. 457-471). U tom ratu stradali su dominikanski samostani u Ulcinju, Korčuli, Ninu, Hvaru i Starom Gradu. U popisu samostana Dalmatinske provincije u registru generala reda Serafina Cavallija (1573-1578) bilo je g. 1573. zapisano "A Turcis, ob nostra peccata, anno Domini 1571 diruta et incensa: Alchiniensis, Corzulensis, Ennonensis, in insula Faro duo" (S. KRASIĆ, *Regesti*, str. 277, regist. br. 1659).

²⁸ S. KRASIĆ, *op. cit.*, str. 280, br. 1687.

²⁹ Usp. Prilog 3.

³⁰ Petar Kuničić tvrdi da su te kule sagrađene g. 1686. Cf. P. KUNIČIĆ, *op. cit.* (bilj. 26), str. 15. Međutim, one su sagrađene u kasnorenesansnom slogu, što, po našem mišljenju,

starješina dominkanskog reda Ippolito M. Beccaria (1589-1600) starogradskom je i hvarskom samostanu dopustio da mogu prodati neka zemljišta,³¹ što je vjerojatno bilo povezano s njihovom obnovom. Stari Grad je 1614. posjetio vizitator dominikanskog reda Vincenzo Hercolani koji je u svom izvještaju zapisao da se crkva i samostan sporo obnavljaju i da oskudijevaju najnužnijim stvarima.³² Samostan je zbog obnove i općeg osiromašenja s vremenom zapao u toliku materijalnu oskudicu, da mu je g. 1720. provincijalna skupština, održana u Trogiru, čak zabranila primanje novih članova sve dok se ne popravi njegovo imovinsko stanje.³³ Naročitu teškoću je predstavljala činjenica da je trebalo stalno održavati i obnavljati staro zdanje. U knjizi samostanskih vijeća g. 1727. spominju se veći građevinski radovi popravka trošnih dijelova samostana i gradnji gostinjske. Brigu o tomu je vodio prior o. Vinko Milašić.³⁴ Zahvaljujući njegovu zalaganju samostan je do 1730. bio obnovljen i uređen, pa je provincijalna skupština održana 13-19. travnja 1731. u samostanu sv. Marka u Hvaru, na kojoj je za provincijala izabran Andeo Marija Bučić, zatražila od generala reda Tome Ripolla (1725-1747) da se tom zaslužnom redovniku u znak priznanja podijeli naslov vijećnika provincije, jednako kao što je nekadašnji general Antonin Cloche (1686-1720) taj naslov podijelio Reginaldu Čipiku (Cippico) za obnovu trogirskog samostana. Za Milašića se kaže da se prije toga obnovio i bolški samostan.³⁵ U znak priznanja za tu obnovu, sljedeća je provincijalna skupština od 24-30. travnja 1733. održana upravo u starogradskom samostanu.³⁶ U njezinu zapisniku spominje se bolesnička soba u koju se ulazilo iz samostanskog trijema (klaustura). Iako se trijem nije nalazio u klauzuri, skupština je ipak zabranila da u bolesničku sobu ulaze ženske osobe.³⁷ Budući da se ta odredba nije dosljedno poštovala, provincijal Karlo Rosa Valvasori je g. 1730.

znači da vrijeme njihove gradnje treba pomaknuti u drugu polovinu XVI. st. Cf. A. TUDOR, *Utvrdjivanje samostana Sv. Petra Mučenika u Starom Gradu tijekom XVI. stoljeća*: "Radovi Instituta za povijest umjetnosti" (=Radovi IPU) 23, Zagreb 1999, str. 95-102.

³¹ S. KRASIĆ, *op. cit.*, str. 292, br. 1827-1828.

³² AGOP, XIV, liber K, str. 50.

³³ Zadar, Povijesni arhiv, Fond samostana sv. Dominika, spis br. 590: Registrum provinciae Dalmatiae 1706-1737, str. 66.

³⁴ Stari Grad, Arhiv samostana sv. Petra Mučenika (=SASSPM), Liber Consiliorum Conventus ab anno 1679, str. 31.

³⁵ "Supplicamus cum omni humilitate, ut qua par est reverentia, Rev.mum Magistrum Ordinis, ut dignetur concedere votum ferendum in Capitulis Provincialibus Rev.do Patri Fratri Vincentio Milassich, sicuti concessum fuit a Rev.mo Patre Magistro bonae memoriae Fratre Antonino Cloche Rev.do Patri Fratri Reginaldo Cippico ob restaurationem conventus Traguriensis. Ita pariter praedictus P. Milassich restauravit conventum Civitatis Veteris cum sua industria, conventum quoque Bolensem in meliorem statum redegit et in Comitibus Provincialibus multum profuit circa economiam et gubernatione Fratrum" (Registrum Provinciae Dalmatiae 1706-1737, str. 135). Milassich je 24. siječnja 1716. bio asigniran u starogradski samostan (*ibid.*, str. 34), a g. 1720. se spominje kao prior (*ibid.*, str. 67), pa s pravom pretpostavljamo da je u tom razdoblju obnovio samostan. P. Kumičić tvrdi, ne navodeći za to nikakve dokaze, da je g. 1686. bila popravljena i posvećena crkva te da su tom prilikom bile izgrađene prije spomenute dvije obrambene kule (P. KUNIČIĆ, *op. cit.*, str. 15).

³⁶ Zadar, *op. cit.*, str. 134, 140-141, 146.

³⁷ *Ibid.*, str. 143.

u svojom službenom pohodu samostanu naredio da se spomenute stube poruše te izgrade nove koje su trebale biti u sastavu klauzure.³⁸ Radova je bilo i poslije, posebno g. 1750, ali se поближе ne navodi njihova narav. Očito se radilo o većim građevinskim zahvatima za koje je bilo nužno dopuštenje provincijalnog vijeća. Budući da ono nije zatraženo, provincijal Antun Donjerković je na taj propust upozorio samostansku upravu.³⁹

Svi ti radovi na gradnji, obnovi i proširivanju samostana i crkve nisu bili mogući bez djelatne pomoći brojnih prijatelja. Među poznatijim dobročiniteljima starogradske crkve i samostana treba spomenuti pjesnika Petra Hektorovića, pisca *Ribanja i ribarskog prigovaranja*. Hektorovići su, inače, još od početka s dominikancima bili veoma dobro povezani. Već se u vrijeme osnivanja samostana spominje fra Andrija Hektorović s Hvara koji je - kako se čini - bio stric Petra, pjesnika i graditelja Tvrdalja. Godine 1486. bio je prior u splitskom samostanu sv. Katarine.⁴⁰ Poslije je bio premješten u hvarski samostan sv. Marka gdje je 1512. umro.⁴¹ Stoga nimalo ne iznenađuje da su u starogradskoj crkvi sv. Petra bili sahranjeni Katarina, majka pjesnika Petra, i sam pjesnik kojemu je grob bio iza kora sa strane poslanice,⁴² te se to prijateljstvo nastavilo sve do izumrća obitelji Hektorović. To je ujedno bio razlog da je pjesnik Petar - kako se zaključuje iz još uvijek sačuvanog ugovora koji je 29. travnja 1546. potpisao sa samostanskim priorom fra Ivanom s otoka Brača - u crkvi podigao kapelu i oltar Isusova skidanja s križa (Pieta),⁴³ za koji je od poznatog mletačkog kasnorenesansnog slikara Jacopa Robustija, zvanog Tintoretto (1518-1594), naručio sliku "Oplakivanje Krista". Na njoj se - kako se pretpostavlja - taj ugledni hvarski pjesnik dao naslikati u liku Nikodema u društvu kćerke i zeta. Dopuštenje pjesniku da podigne kapelu i oltar Milosrđa da je g. 1546. samostanski prior.⁴⁴ Hektorović je, osim toga, u svojoj oporuci napisanoj 15. veljače 1559. - u slučaju da izumre njegova obitelj - imenovao samostan sv. Petra Mučenika jednim od svojih nasljednika.⁴⁵ Tu je imao grobnicu i Ivan Franjo Hektorović koji je preminuo 5. travnja 1652. u 98. godini života.⁴⁶

³⁸ Zagreb, Arhiv Hrvatske dominikanske provincije, Registrum provinciae Dalmatiae, I. (1735-1768), str. 17.

³⁹ *Op. cit.*, str. 134.

⁴⁰ "In conventu Spalatensi declaratus fr. Andreas Hectoris de Lesina non esse absolutus, nec fr. Vincentium potuisse eum absolvere; et per consequens, alium ab illo institutum non esse priorem. Et mandatur omnibus sub excommunicationis pena et transgressionis precepti, quas incurrant, ut dicto fr. Andree tamquam priori obediant. Venetiis, die 12 iulii 1486" (S. KRASIĆ, *op. cit.*, str. 213, br. 535).

⁴¹ *Op. cit.*, str. 214, br. 1077.

⁴² P. KUNIČIĆ, *Spomenica starogradske ženske pučke škole*, Sarajevo, Štamparski zavod, 1925, str. 8.

⁴³ Cf. S. PLANČIĆ, *op. cit.*, str. 49.

⁴⁴ O toj slici cf. G. GAMULIN, *Slika Jacopa Tintoretta s oltara Petra Hektorovića: "Peristil"*, god. XXIV, br. 24, Zagreb 1981, str. 49-53; *Tesori della Croazia, Restaurati da Venetian Heritage Inc.* (cat. 34), Venezia 2001, str. 107.

⁴⁵ Godine 1681. tri zemljišta (Male Moće, Dolac ispod Gospe i Dolac ispod sv. Mihovila), koja su nekada pripadala pjesniku Hektoroviću, bila su u posjedu dominikanskog samostana (S. PLANČIĆ, *op. cit.*, str. 12).

⁴⁶ ID, *op. cit.*, str. 60.

I drugi su Hektorovići bili darežljivi prema dominikanskom samostanu dajući mu - u zamjenu za izrečene mise - na korištenje pojedine dijelove svog zemljišta.⁴⁷ Hektorovićeva loza je doista izumrla g. 1749. Tada se ujedno vodila ostavinska rasprava, ali ne znamo što je samostan tom prilikom naslijedio.⁴⁸

U oskudnim se domaćim izvorima spominju također neki drugi oltari u crkvi za koje ne znamo jesu li bili novi ili pak prijašnji oltari kojima je bilo promijenjeno ime. Tako se g. 1785. spominju oltari sv. Hijacinta, Presv. Otkupitelja i sv. Katarine, koji su bili u lošem stanju, pa je provincijal Toma Sadija u svojoj vizitaciji starogradskog samostana naredio da se oni poprave.⁴⁹ Godine 1828. spominje se oltar Sv. Križa koji je također bio u ruševnom stanju pa su ga njegovi vlasnici, nasljednici obitelji Hektorović, bili prisiljeni popraviti. U tu svrhu je s njega bio uklonjen kip sv. Dominika.⁵⁰

Oltari su uglavnom bili ukrašeni vrijednim umjetničkim slikama. Uz već spomenutu Tintoretovu sliku, dar pjesnika Petra Hektorovića, crkva je posjedovala još nekoliko slika mletačkih baroknih majstora koje su se do danas sačuvala. Među njima se posebno ističu tri slike mletačkog majstora Jacopa Negrettija zvanog Palma Mladi (1544-1628): Bogorodica s Djetetom, Skidanje s križa,⁵¹ Bogorodica s Djetetom i sv. Hijacintom, izradena oko g. 1620⁵², te druge dvije slike Baldassarea D'Anna: sv. Katarina Sienska s likovima sv. Nikole, sv. Tome

⁴⁷ Dana 31. kolovoza 1660. i 10. veljače 1663. Antun Hektorović pokojnog Ivana Franje ostavio je samostanu svoje posjede: Nad Varbu, Garmice, Ispod Sv. Jelene i vrtić na Tvrđalju kako bi se njihovim prihodima svaki dan mogla služiti misa za pokoj njegove duše (S. PLANČIĆ, *op. cit.*, str. 223). Isto su tako dana 23. listopada 1668. samostanski prior fra Andeo Batošić i njegova subrača Dominik Jelčić i Ambroz Bučić pismeno potvrdili da su od Matija Hektorovića i njegove supruge preuzeli na korištenje zemljište Mali Rugonj za koje se navodi da ga je Matijin tast Ivan Pavao Dujmičić bio oporučno ostavio dominikancima pod uvjetom da svake godine na obljetnicu njegove smrti od njegova prihoda slave jednu pjevanu misu. Oni su zemljište mogli iznajmljivati, ali je Matij zadržao vlasništvo zemljišta (*op. cit.*, str. 55).

⁴⁸ U registru dominikanske Dalmatinske provincije nalazimo bilješku od 12. kolovoza 1749: "Eodem die mandatum fuit praesidenti conventus Sancti Petri Martiris, ut faciat duo vel tria exemplaria autentica testamenti domini Petri Haetoreo, nobilis Farenensis, quondam Marini, rogati 15 Febraio 1559, quod testamentum praesentatum fuit in actis notarilibus quondam domini Antonii Eugzari [*sic*] anno 1566 die 15 Junii, et hoc quia conventus Sancti Petri Martiris habet vocationem in haereditate extincta linea masculina eiusdem domini Petri Haetoreo" (Zagreb, Arhiv Hrvatske dominikanske provincije, Registrum provinciae Dalmatiae Ordinis Praedicatorum, vol. I <1735-1768>, str. 126). Dana 27. X. 1537. samostanski prior Juraj Tomasich je kupio neku zemlju pokraj Tvrđalja (Zadar, Povijesni arhiv, Hvarski arhiv, kutija 1). No 28. VI. 1538. pjesnik Petar Hektorović je vodio neku parnicu sa samostanom u vezi s Tvrđaljem (*ibid.*).

⁴⁹ Zagreb, Arhiv Hrvatske dominikanske provincije, Registrum provinciae Dalmatiae, vol II. (1769-1850), str. 135.

⁵⁰ *Op. cit.*, str. 390.

⁵¹ G. GAMULIN, *Neki problemi renesanse i baroka u Hrvatskoj*: "Peristil", 26, Zagreb 1983, str. 40.

⁵² Z. DEMORI-STANIČIĆ, Palma Mladi i protureformacija. Slika sv. Hijacinta u Starom Gradu na Hvaru: Radovi IPU 16, Zagreb 1992, str. 97-105.

Akvinskoga, sv. Jeronima i sv. Ivana Krstitelja, te slika sv. Hijacinta u klečećem stavu pred Gospom s dvanaest polja uokolo, s prizorima iz svečeva života.⁵³

Sačuvan je inventar crkve i sakristije koji je 1. listopada 1800. sastavio prior Dominik Chertizza (Krtica).⁵⁴ Jedini poznati inventar stvari koje je posjedovao samostan potječe iz 1809. godine.⁵⁵

J. Palma Ml., Skidanje s križa

Način samostanskog života reformiranih redovnika

Starogradski samostan je od samog početka bio namijenjen redovnicima strogo načina provođenja pravila dominikanskog reda. Njihov život je bio ispunjen intenzivnim radom i molitvom. Oni su, naime, osim vršenja triju redovničkih

⁵³ P. KUNIČIĆ, *op. cit.* (bilj. 42), str. 8. Te su slike bile vlasništvo dominikanskog samostana sv. Marka u Hvaru do njegov ukinuća. Druge dvije slike istog umjetnika podrijetlom iz istog samostana, sv. Jeronim i Silazak Duha Svetoga, danas se nalaze u župnoj crkvi u Sv. Nedjelji u Hvaru, odnosno u župnoj crkvi u Vrbanju na Hvaru (cf. K. PRIJATELJ, *Slike Baldassare D'Anna u Dalmaciji: "Prilozi povijesti otoka Hvara"*, III, Hvar 1969, str. 7, 85-87).

⁵⁴ Cf. Prilog 4.

⁵⁵ *Ibid.*, str. 65-68.

zavjeta, naročito siromaštva⁵⁶ - što su radili i nereformirani - naročito pozornost posvećivali opsluživanju muka, klauzure, sabranosti, zatim crkvenim obredima, liturgijskom i koralnom životu, intenzivnijem učenju, propovijedanju i općenito radu u svim njegovim oblicima. U posjedu smo prilično opširna izvještaja o životu

J. Palma Ml., Bogorodica s Djetetom i svecima

starogradskih fratara, koji je g. 1625. napravio zadarski nadbiskup Ottaviano Garzadori (1624-1639) iz Vicenze. On je sa svojim suradnicima, po naređenju pape Urbana VIII. (1623-1644), izvršio kanonski pohod cijele mletačke Dalmacije

⁵⁶ Samostan se - kako je to i drugdje bio običaj - uzdržavao milostinjom i milodarima pobožnih vjernika. No od vremena do vremena u povijesnim vrelima se spominju i neka samostanska imanja koja su uglavnom pobožni vjernici oporučno ostavljali samostanu ili kao legat da se za to izgovori određen broj misa (cf. S. PLANČIĆ, *op. cit.*, str. 218). Danas je nemoguće procijeniti koje je on sve posjede imao. Godine 1622. spominje se neko samostansko zemljište Blato (*op. cit.*, str. 102). Samostan je 1655. g. ustupio Tomi Bianchiniju zemljište "Gliubischia" (Ljubišća) na otoku Visu u zamjenu za zemljište "Cucetini Dolci" (Kučetini Dolci) na otoku Hvaru (*op. cit.*, str. 91). Iz jedne isprave proizlazi da je samostan g. 1720., na temelju zadužnice Jerolime ud. Ivana Ljubić od 4. II. 1692., primio u zakup jedno zidište na Tvrđalju u zamjenu za 16 zlatnih cekina za dug njezina supruga (*op. cit.*, str. 55). No i samostan je uzimao zemljište u zakup. Tako nalazimo da je g. 1691. prior Dominik Katić u ime svog samostana uzeo u najam dva zemljišta u predjelu "Mognovizze" (Munjovice) u iznosu od 1250 mletačkih lira (*op. cit.*, str. 109).

Hrvatskom i Kraljevinom Srba, Hrvata i Slovenaca krajem Prvog svjetskog rata u crkvi su se okupljali hrvatski domoljubi, pjevali hrvatske pjesme, naročito himnu "Lijepu našu".⁶²

O točnom broju redovnika koji su u prošlosti živjeli u ovom samostanu danas je teško govoriti. Ipak smo u posjedu nekih posrednih i neposrednih pokazatelja iz kojih je moguće odrediti približan broj redovnika za svako razdoblje. Budući da je, naime, u vrijeme njegova osnivanja bio na snazi zakon dominikanskog reda da se ne smije osnivati nijedan samostan strogog redovničkog služenja u kojemu bi živjelo manje od dvanaest redovnika, treba razložno pretpostaviti da je to pravilo bilo poštivano i u ovom slučaju, to više što je Dalmatinska provincija u to vrijeme bila u punom procvatu. Međutim, taj je broj s vremenom opao, naročito u XVI. i XVII. st. kao posljedica turskog prodora i općeg osiromašenja provincije. Vrlo je zanimljivo da je samostan još g. 1614. imao osam članova, premda je Dalmatinska provincija u to vrijeme imala jedva stotinjak članova.⁶³ Tako velik broj redovnika u Starom Gradu očito treba dovesti u vezu s njegovim obnavljanjem nakon što je spaljen 1571. godine. Poslije se broj članova uglavnom kretao između tri i deset redovnika. U jednom izvještaju iz g. 1646. navodi se da samostan može primiti samo četiri ili pet redovnika,⁶⁴ što se vjerojatno odnosi na materijalne sposobnosti njihova uzdržavanja, a ne na njegove smještajne mogućnosti. U samostanu su g. 1679. boravila tri redovnika;⁶⁵ g. 1686. četvorica;⁶⁶ g. 1711. šestorica;⁶⁷ g. 1718 također šestorica.⁶⁸ Godine 1919. kad su u samostanu boravili profesori sjemenišne gimnazije njihov se broj popeo čak na deset članova.⁶⁹ Samostan je 1956. brojio 4 člana;⁷⁰ g. 1959. šest članova.⁷¹ Od g. 1981. u samostanu živi samo o. Tonči Dešković.

O smještajnim mogućnostima starogradsčkog samostana govori i činjenica da je više puta pružao gostoprimstvo provincijalnim skupštinama (kapitulima) kojih je, osim domaćih redovnika, obično bilo više od deset: g. 1714. u njemu je prvi put, koliko znamo, održana provincijalna skupština, kojom prilikom je za njezine članove jedna amaterska kazališna družina izvela crkveno skazanje sv. Lovrinca.⁷² Druge provincijalne skupštine održane su g. 1745, 1753, 1791, 1793 i 1843.

⁶² Evo što je na blagdan sv. Cecilije zapisao samostanski ljetopisac: "22. studenoga 1919. Sv. Cecilija Mučenica. Danas u našoj crkvi hrvatska glazba naručila je misu u 9 sati, preko koje udarala je narodne pjesme i Lijepa naša Domovina" (*ibid.*).

⁶³ AGOP, XIV, liber K, str. 49-54.

⁶⁴ "Il convento di Lesina vecchia si chiama S. Pietro Martire. Può mantener quatro o cinque frati. Al presente vi è il padre fra Ambrosio da Cità vecchia, figliolo dell'detto convento, priore e maestro" (*ibid.*, p. 598).

⁶⁵ SASSP, Liber Consiliorum Conventus ab anno 1679, str. 1.

⁶⁶ *Op. cit.*, str. 2.

⁶⁷ *Op. cit.*, str. 11.

⁶⁸ *Op. cit.*, str. 19.

⁶⁹ SLJ, str. 138.

⁷⁰ *Op. cit.*, str. 198.

⁷¹ *Op. cit.*, str. 288.

⁷² Cf. A. ZANINOVIĆ, *Troškovi za prikazivanje sv. Lovrinca u čast dominikanskih kapitulara god. 1714. u Starigradu na otoku Hvaru*: "Hrvatska Prosvjeta" 17, 1930, str. 224.

Kraj XIX. i početak XX. st. u povijesti su dominikanskog samostana i crkve u Starom Gradu posebno poglavlje: u tom je razdoblju bilo potrebno ne samo izvršiti temeljitije popravke na samostanu nego i sagraditi posve novu crkvu koja postoji i danas.

Na samostanskom vijeću od 15. rujna 1880. na kojemu su, osim priora Alberta Gamulina,⁷³ sudjelovali također provincijal Jordan Zaninović, zatim Jerko Vlahović⁷⁴ i Kostanco Stanojević,⁷⁵ bilo je odlučeno da se obnovi stara crkva i to: a) da se njezino pročelje obloži bijelim kamenom, da se prošire dva njezina velika prozora i promijeni velika ruža (rozeta); b) da se poruše kapele Kristova skidanja s križa, sv. Dominika i sv. Vinka sa sjeverne i sv. Petra Mučenika s južne strane; c) da se sagradi jedna kapela nasuprot kapeli Presv. Ružarija i u njima postave kipovi sv. Dominika, sv. Petra i sv. Vinka; d) da se skine žbuka sa zidova i stropa, a pod poploča mramornim pločama; e) da se proširi sakristija. otvore tri prozora, da se ožbuka i poploča. Budući da samostan nije imao novaca za pokriće svih tih troškova, bilo je odlučeno da se - uz prethodno dopuštenje crkvenih i državnih vlasti - proda nekoliko neplodnih komada zemljišta koji su, osim toga, bili daleko tako samostan od njih nije imao posebne koristi: Veliko Ljubišće na otoku Visu, Lampić u Brusju, Ribala u Svirču, Kruševac u Vrbanju, Poletilka, Lambarda, Podlesenice u Dolu, Priko i Dolci u Starom Gradu.⁷⁶

⁷³ A. Gamulin (Jelsa na otoku Hvaru, 15. XI. 1838. - Stari Grad, 7. VI. 1921). Redovničke zavjete je položio u Dubrovniku 6. siječnja 1859. Zaređen za svećenika 30. lipnja 1861. u Šibeniku. Kao mladi svećenik službovao je u Bolu. Premješten je 1866. u Stari Grad. Iako je bio slaba zdravlja - dva puta je imao upalu pluća - nije štedio snage da popravi svoj novi samostan koji je našao u ruševnom stanju. Dva puta je vršio službu samostanskog starješine i jedan je od najzaslužnijih redovnika za njegovu obnovu. Dana 30. lipnja 1916. svečano je proslavio zlatni misnički jubilej (SLJ, str. 140).

⁷⁴ J. Vlahović (Stari Grad, 14. III. 1846-Split, 6. I. 1931), misionar i generalni propovjednik. Prve redovničke zavjete je položio 2. II. 1868. Zaređen je za svećenika 19. III. 1869. Godine 1895. izabran je za priora starogradskog samostana malo nakon što je bio postavljen kamen temeljac novoj crkvi. Ostao je u toj službi do g. 1898. Bio je vrstan i vrlo obljubljen propovjednik. Skupa s Anđelom M. Miškovim bio je glavni pučki misionar Dalmatinske provincije. Osim bezbroj propovijedi za blagdane i prigodne svečanosti obavio je 145 pučkih misija i propovijedao za 29 korizma zbog čega mu je bio dan naslov generalnog propovjednika i apostolskog misionara. Naročito se istaknuo u širenju Gospine krunice. Bavio se također izdavačkom djelatnošću. Neke su njegove knjižice i molitvenici doživjeli po nekoliko izdanja u više od 100.000 primjeraka. Sam je pisao, ispravljao i uređivao svoje brojne knjižice od kojih je prihod najvećim dijelom namijenio gradnji crkve (cf. *Analecta S. Ordinis Praedicatorum*, a. 39 <Romae 1931> str. 189). Njegova desna ruka u prikupljanju novca za crkvu bio je trećoredac fra Ludovik Bodlović iz Dola na Braču (1820-1896) koji je zbog vesele naravi i lakoće da nade lijepu riječ za svakoga bio vrlo omiljen u narodu (cf. SLJ, str. 18).

⁷⁵ K. Stanojević (Jelsa na Hvaru, 28. XII. 1854-Starigrad, 11. II. 1929). Prve redovničke zavjete položio je 6. ožujka 1874. u Dubrovniku. Mnogo godina je vršio službu sakristana u Starom Gradu. Mnogo je surađivao s priorom Vlahovićem na prikupljanju sredstava za gradnju nove crkve. Njegovom zaslugom podignut je Gospin oltar, nabavljena srebrna kruna i nosiljka za Gospin kip (SLJ, str. 19).

⁷⁶ SASSP, Parte delli Consigli et altri Privilegi, str. 79.

No kad su počeli radovi i otkrio se krov, ustanovilo se da su oštećenja na njoj takva da će je biti teško popraviti. Sva je drvena građa, naročito grede, bila sagnjila ili izjedena crvotočinom, sjeverni zid, jednako kao i unutrašnji kameni zidovi, teško oštećeni u požaru iz g. 1571. te samo premazani vapnom. Pozvan je bio jedan inženjer iz Splita da izvidi stvar i savjetuje što se ima činiti. On je bio mišljenja da predviđeni zahvati ne bi bili dovoljni da učvrste crkvu. Zbog toga je na samostanskom vijeću 4. studenoga 1893. bilo odlučeno da se - iako teška srca zbog tako stare građevine, a i zbog velikih troškova - sruši postojeća i sagradi nova crkva koja bi bila duža od prethodne za 3,80 m, a šira 1 m. Budući da za taj pothvat nije bio dovoljan novac dobiven prodajom prije navedenih zemljišta, ovlašten je prior Albert Gamulin da u dogovoru s provincijalom Zaninovićem uzme zajam.⁷⁷

Odmah se prišlo rušenju oštećenih zidova stare crkve te je bilo povjereno splitskom inženjeru N. Nikoliću da izradi nacrt nove. Nacrt od pet dijelova bio je gotov 8. prosinca 1893, a odobrila ga je općinska uprava grada Splita i komisija za gradnju 1. ožujka 1894. te je preko samostanske uprave uručen splitskom poduzetniku Vinku Šegviću. Prior Gamulin je 1. srpnja 1894. sklopio ugovor sa Šegvićem po kojemu su spomenuti poduzetnik i njegovi nasljednici preuzeli obvezu da će sazidati novu crkvu točno po planu inženjera Nikolića, jednako kao i drvenu krovnu konstrukciju, pokriti je ravnim crijepom iz Pordenonea i povezati debelom bakrenom žicom. Šegvić se ujedno obvezao da će što prije početi s gradnjom, najkasnije do 10. srpnja 1894, te posve predati sagrađenu i pokrivenu crkvu kako je predviđeno u građevinskom planu do 31. svibnja 1895. Za svaki tjedan zakašnjenja poslije tog datuma imao je platiti odštetu u vrijednosti od 10 fiorina. Temelji i pod su trebali biti izgrađeni od materijala stare crkve, a za sav se ostali materijal (vapno, drvo, željezo itd.) imao pobrinuti sam izvođač radova. Ukupna cijena tih građevinskih radova bila je pogođena za 5.000 fiorina, koja se imala isplatiti u pet rata od po 1.000 fiorina počevši od 31. kolovoza iste godine, a zadnja 31. kolovoza 1895. Samostan je sebi pridržavao pravo unajmiti bilo kojeg inženjera zbog nadzora nad izvođenjem radova po izrađenom planu i po tom ugovoru.⁷⁸

U želji da crkva bude izgrađena od što boljeg kamena, prior Gamulin je 21. travnja 1894. sklopio ugovor s klesarom Arcangelom Cervoni iz Ložišća na Braču o isporuci bijelog bračkog kamena najbolje vrste do 8. prosinca iste ili najkasnije do siječnja sljedeće godine. Cervoni se obvezao da će isporučeni kamen biti najfinije isklesan i dopremljen brodom do starogradske luke. U ugovoru je precizno naznačeno koje će vrste kamena i uz koju cijenu po kvadratnom metru biti isporučene za pročelje, pragove i dovratnike glavnih ulaznih vrata, glavnog kružnog vijenca, za zabat i križ na njemu, za okvire velikih prozora itd., o čemu je imao zadnju riječ upravitelj gradnje poduzetnik Vinko Šegvić iz Splita.⁷⁹

Svečanost postavljanja kamena temeljca nove crkve obavljena je 18. srpnja 1894. U nj je prior samostana otac Jerko Vlahović stavio pergament s ovim sadržajem:

⁷⁷ *Ibid.*, str. 80-81.

⁷⁸ SASSP, Računi novosagrađene crkve, bez oznake broja listova ili stranica.

⁷⁹ *Ibid.*

Starigrad (olim Pharia) 18. srpnja 1894.

Dominikanska crkva sagrađena god. Gosp. 1482 - posvećena sv. Petru Mučeniku - bila je od Turaka spaljena druge polovice XVI vieka. Zidovi, usljed vremena i pretrpljene vatre, bili su trošni, te se je bilo prisiljeno srušiti ih i sa temelja novu crkvu zidati:

Danas svečano blagoslovi i položi prvi kamen Presv. i Prec. Gosp. Fr. Fulgencije Carev Nadb. Biskup Hvarski, Brački i Viški, Franjevačkog Reda. Ovaj blagoslov je obavljen za Pape Leona XIII; vladajući Hrvatski kralj Frano Josip I., Upravljajući Dominikanskim Redom Preč. O. fr. Andrija Frühwirt General.⁸⁰

Blagoslov kamena temeljca nove crkve bio je obavljen u nazočnosti brojnih uglednih ličnosti crkvenog i javnog života. Bili su nazočni - kako je u samostanskom ljetopisu zabilježio prior o. Jerko Vlahović - o. Alfonz Petrinčić, "Redodržavnik, Nauč. sv. Bogoslovlja, župnik Bola"; Andeo M. Miškov, "drug mu. Nauč. sv. Bogoslovlja, čuveni propovjednik"; Frano Kasandrić, kanonik hvarski; Kuzma Škarpa, gradski župnik; Ivan Plančić i Vicko Petravić, pomoćnici; Šime Ljubić, umirovljeni Ravnatelj Kraljevskog muzeja u Zagrebu; Juraj Plančić, senior; Juraj Plančić, junior i don Bare (Bartul) Ilić.⁸¹ Zanimljiva je bilješka koju je o Staromu Gradu i prilikama u to vrijeme zabilježio isti ljetopisac:

"Grad broji preko 4000 stanovnika, sa tri liječnika, dvie ljekarne, četiri odvjetnika. Nastojimo za sjedinjenje s majkom nam Hrvatskom, ali su nam u Pokrajini glavni dušmani šaka autonomaša - izrodi hrvatski - i 70.000 vjeroistočne ispovjedi koji se nazivlju Srbi. Neka su nam braća po narodu i jeziku; u Carevini neprijatelji su nam najgori Magjari i Niemci, koji su nas upropastili u glavnom proizvodu vina ugovorom sa Italijom.

Ako dojidućih vjekova bude kogod čitao ove retke, nek se sjeti nas narodnih mučenika. Nama će trudno granuti sunce prave slobode. Dao Bog i slavna Bogorodica da barem vas - naše potomke - bude ovo sunce grijalo da berete plodove sjemena, kojeg mi zasijasmo znojem našega čela.

Žive u visokoj starosti najveći Mecena Hrvatske Josip Juraj Strossmayer Đakovački Biskup, visoko čašćen od svega izobraženog svita. Živi! Slava mu.

Otažbenik don Juro Biankini zastupnik na Crevinskom vijeću zadivio je hrvatski i stranački svijet svojim danima i neustrašivim govorima u korist naroda. Hvala mu!"⁸²

Novac za gradnju crkve najvećim je dijelom potjecao od zajma od 9.097 forinta koji je g. 1904. prior Albert Gamulin podigao od raznih crkvenih i građanskih osoba uz prosječnu kamatu od 3-5%. No nisu svi zajmodavci tražili kamate kao što je to bio slučaj dominikanskog samostana u Gružu koji je pozajmio 100 fiorina i splitskog biskupa Filipa Frane Nakića koji je dao zajam 1.500 forinta.⁸³ Budući da to nije bilo dovoljno za gradnju, samostan je od jedanaest vjerovnika uzeo također zajam u vrijednosti 14.163 forinta. Neki su od njih pozajmili novac bez kamata: austrijska vlada u Beču 6.000 forinta, Juraj Tabak iz Svirča 500 forinti, don Bartul Ilić iz Starog Grada 1.000 forinti te don Vinko Stipetić iz Svirča 1.000 forinti beskamatnog zajma, dok su ga drugi posuđivali uz 5% kamata.⁸⁴

⁸⁰ SLJ, str. 1.

⁸¹ *Ibid.*

⁸² SASSP, Računi novosagrađene crkve, str. 1-3.

⁸³ SLJ, str. 85.

⁸⁴ *Op. cit.*, str. 16.

Kako bi, barem djelomično, mogao vratiti taj zajam, prior Jerko Vlahović je 8. listopada 1895, uz privolu samostanskog vijeća, od Namjesništva za Dalmaciju dobio beskamatni zajam od 6.000 forinta uz obvezu da, počevši od g. 1901, vraća zajmodavcu godišnje po 500 forinta u roku od 12 godina.⁸⁵ Kako se vidi iz knjiga samostanskih vijeća, odmah je započeto vraćanje tih dugova prije spomenutim zajmodavcima.⁸⁶ Od prodaje samostanskog zemljišta na Hvaru i na Visu se dobilo oko 5.000 forinta.⁸⁷ Prodan je i jedan oltar stare crkve za 325 forinta te crijep, grede i neke druge stvari u iznosu od 4.356 forinta. U knjizi samostanskih vijeća ostalo je zabilježeno da su i razne osobe ostavljale pobožne zaklade (legate) u prilog njezine gradnje g. 1894. Margarita, ud. Mate Vranjicana 800 forinta uz obvezu govorenja četiriju misa; iste godine jedna pobožna osoba, koja nije htjela da joj se spomene ime, 500 forinta za dvije svećane i 6 tihih misa; g. 1891. Magdalena Vlahović 500 forinta za trajno govorenje 4 mise; g. 1895. don Juraj Zudenigo, viški nadpop, također 500 forinta uz obvezu jedne mise godišnje; g. 1896. bivši dominikanac magistar Vinko Škarpa, počasni kanonik, mitronosni opat i župnik Skradina 100 forinta uz obvezu jedne mise godišnje.⁸⁸

Novac je prikupljen i iz drugih izvora. Tako je o. Jerko Vlahović od prodaje svojih molitvenika i krunica uspio prikupiti 2.150 forinta, hvarski biskup Fulgencije Carev dao je 25 forinta, za zadužbinu kamena temeljca prikupljeno je 31 forinta. Mnogi su hvarski i brački župnici te pojedini vjernici davali u prosjeku od 1-10 forinta. Na taj su način prior Gamulin i njegova subraća ukupno prikupili 8.340,10 forinta ili 16.680,20 kruna.⁸⁹

No nisu svi gledali blagonaklono gradnju te nove i lijepje crkve u svom mjestu. Budući da su dominikanci bili veliki pobornici sjedinjenja Dalmacije s Hrvatskom, starogradski autonomaši, predvođeni župnikom don Kuzmom Škarpom, pozivali su ljude da ne daju novce ni za gradnju crkve niti za popravak samostana. Don Kuzma je imao i drugih razloga za svoje držanje: bojao se da veći na naroda, koji je bio za sjedinjenje s Hrvatskom, neće više ići u njegovu, nego u dominikansku crkvu, pa je s oltara pozivao narod da se ne daje novac dominikancima, nego njemu da proširi i uljepša svoju crkvu. U tu je svrhu pozvao jednog građevinskog stručnjaka da izradi plan njezina proširenja. Međutim, nije mu uspjelo ni jedno, ni drugo. Narod je svjestan ne samo vjerske i kulturne nego i nacionalne važnosti bijelih fratara, obilno pomagao dominikance kako novčanim doprinosima tako i dobrovoljnim radom, a don Kuzma se morao zadovoljiti onakvom crkvom kakvu je naslijedio od svog prethodnika.⁹⁰

Bez obzira na sve, gradnja nove crkve je napredovala, ali ne tako brzo kako je bilo predviđeno u ugovoru s poduzetnikom Šegvićem nego se još produžila za oko godinu i po dana. Za to zakašnjenje ne nalazimo opravdanja u sačuvanim knjigama samostanske uprave. Vjerojatno se radilo o nedostatku sredstava. Bilo

⁸⁵ *Op. cit.*, str. 85-86.

⁸⁶ *Op. cit.*, str. 86-87.

⁸⁷ *Op. cit.*, str. 16.

⁸⁸ *Op. cit.*, str. 83-84.

⁸⁹ *Op. cit.*, str. 14-15.

⁹⁰ *Op. cit.*, str. 15. Isti je župnik i poslije samostanu pravio neke smetnje u obavljanju obreda i ophoda (*ibid.*, str. 39).

kako bilo, crkva je već u jesen 1896. bila pod krovom tako da je provincijal Andeo M. Miškov (1848-1922), koji je te godine izvršio vizitaciju samostana, smatrao potrebnim 7. rujna 1896. zapisati u knjigu samostanskih vijeća da je zadivljen oduševljenjem, upornošću i nesebičnim radom kojim su prior Gamulin i ostali fratri sagradili novu crkvu.⁹¹ Isto se tako i g. 1900. izražava veliko zadovoljstvo zbog toga što je umjesto nekadašnje "vrlo skromne" sagrađena nova, veća i mnogo ljepša crkva, a isto tako i uredio samostan za koji se kaže da je jedan od najbolje uređenih u dominikanskoj Dalmatinskoj provinciji.⁹²

Crkva je svečano blagoslovljena 21. veljače 1897. O tomu je u samostanskom ljetopisu ostalo zabilježeno:

*Dne 21. veljače godine 1897. nova crkva bi svečano od priora ot. Jerka Vlahovića otvorena i blagoslovljena. Vas Starigrad se je na svečanost sakupio. Glazba hrvatska je udarala u crkvi. Propovjed je držao ot. Jerko Vlahović, zadovoljan da je svoju zamisao u djelo stavio i vidio otvorenu za javnu službu crkvu.*⁹³

Pri svečanom otvaranju bile su recitirane i pjesme. U jednoj od njih stoji:

Turska divljač zulumčarska
Groznu vatru nekad spali
Da poruši dvore tvoje
I oltare sve razvali ...
S torijuna fratra bijelih
Pucale su puške ljute,
Al pucala kuća sveta
Usljed vatre zlobne, krute.
Zub vremena s rana starih
Tempal sveti oborio, Al žar divni pobožnosti
Danas ga je obnovio...!⁹⁴

Svečana posveta je obavljena tek 27. kolovoza 1899. Očito je još trebalo dovršiti mnoge radove i dovesti crkvu u potpuno ispravno stanje. Posvetu je obavio - zabilježeno je u samostanskom ljetopisu - "na najsvečaniji način" hvarsko-brački biskup Fulgencije Carev. U posveti su, osim provincijala Jordana Zaninovića i priora Alberta Gamulina, sudjelovali i dominikanci oci Dalmacije Franetović,⁹⁵

⁹¹ *Op. cit.*, str. 82.

⁹² *Op. cit.*, str. 87-88.

⁹³ SLJ, str. 24. U svoje vrijeme vrlo poznati i cijenjeni učitelj Petar Kuničić je tom prilikom ispjevao pjesmu u kojoj se, među ostalim, kaže sljedeće: "Turska divljač zulumčarska / groznu vatru nekad spali, / da poruši dvore tvoje / i oltare sve razvali, ... S "torijuna" fratra bijelih / pucale su puške ljute, / al pucala kuća sveta / usljed vatre zlobne, krute. / - Zub vremena s rana starih / tempal sveti oborio, / a žar divni pobožnosti / danas ga je obnovio" (P. KUNIČIĆ, *op. cit.* (bilj. 26), str. 18.

⁹⁴ P. KUNIČIĆ, *op. cit.*, str. 18.

⁹⁵ D. Franetović (Stari Grad, 3. X. 1849 - 22. I. 1929). Redovničke je zavjete položio u Dubrovniku 10. siječnja 1866. Za svećenika je zaređen 1. IV. 1872. U mjesecu kolovoza 1890. bio je izabran za starješinu starogradske samostana i mnogo pridonio njegovu napretku, kao i uređenju crkve u kojoj je, među ostalim, za Došašće uveo svakodnevne propovijedi i neke druge pobožnosti. Bio je zapažen propovjednik i misionar te starješina sjemenišne škole na otoku Lokrumu (cf. SLJ, str. 32, 34 i 141).

Jerko Vlahović, Anđeo Novak,⁹⁶ Pero Moskatelo, Anđeo Šoljan, Kostanec Stanojević i Anđeo Miškov. Bio je prisutan i župnik don Kuzma Škarpa te župni pomoćnici Ivan Plančić i Ivan Kuničić, zatim unirovljeni župnik Bogomolja don Jure Plančić, župnik Vrbanja don Stjepan Mulanović, župnik Svirča don Vinko Stipetić, župnik Vrisnika don Vinko Bojanić, župnik Pitava don Jerko Kovačević, župnik Vrboske don Frane Lučić, kanonici don Jakov Novak i don Stjepan Siminiati, dominikanski trećoredac s Visa don Pole Zanelo, hvarski gvardijan o. Gaetan Letić te bogoslov Dinko Vranjican. Tom prigodom je samostanski ljetopisac zapisao:

Za vrijeme posvete nove crkve sva crkva, zvonik, plokata bijahu okićene hrvatskim trobojnicama. Svečanost je trajala tri dana. Svaki dan udarala je u večer hrvatska glazba. Svake večeri bila je rasvijeta plokate, crkve i samostana te su se palile umjetne vatre. Da se što više uzveliča svečanost posvećenja crkve bilo je određeno da se prenese moći sv. Fulgencija za dan posvete. Bio je određen ot. Dalmacijko Franetović da ih idje dignuti iz Šibenika gdje su bile smještene u našem samostanu posli dolaska iz Rima.

Moći sv. Fulgencija 28. kolovoza dovezene brodom iz Šibenika u Stari Grad. Na obali ih je dočeka biskup Carev s mnogo svećenika i naroda te ih u svečanom ophodu prenio u dominikansku crkvu.⁹⁷ Poslije posvete crkve obavilo se i trodnevlje u čast sv. Fulgencija s vrlo obilnim crkvenim i izvan crkvenim programom u kojemu je sudjelovalo mnogo svijeta: svečanom misom, propovijedi, blagoslovom, glazbom, rasvjetom, vatrometom itd. Kao posebna zanimljivost bile su propovijedi koje su za sva tri dana držala tri dominikanca s istim imenom: Anđeo Miškov, Anđeo Novak i Anđeo Šoljan.⁹⁸

U novoj crkvi je bilo sve novo, osim zidova velika kapele i oltara Imena Isusova i Gospe od Ružarija. Sačuvane su, naravno, slike i kipovi iz stare crkve, posebno slika sv. Petra mučenika. Budući da su druge slike Gospe od Ružarija, sv. Hijacinta, sv. Dominika, Gospe od Karmena te dvije slike Kristova skidanja s križa bile u prilično lošem stanju, poslone su u Beč gdje su troškom vlade bile restaurirane.⁹⁹

Iako je crkva posvećena dominikanskom svecu Petru mučeniku iz Verone, glavni oltar nove crkve ipak nije bio njemu posvećen, nego Imenu Isusovu. Za novu crkvu nije bio naručivan novi oltar, nego je ponovno bio postavljen stari. Na nj je postavljeno veliko raspelo iz stare crkve te novi kipovi: Gospe od Sedam Žalosti (g. 1902), sv. Ivana Evanđelista (1904), dar hvarsko-bračkog biskupa i nekadašnjeg člana tog samostana Jordana Zaninovića,¹⁰⁰ sv. Dominika (1904) jer su slični kipovi, koji su se nalazili u staroj crkvi, bili ne samo uklonjeni nego uništeni.

⁹⁶ O njemu cf. V. ZANINOVIĆ, *O. Anđeo Novak* (nekrolog): "Gospina krunica" 25, 1941, str. 56-58.

⁹⁷ SLJ, str. 26-27. Pisac doček moćiju sv. Fulgencija prenosi iz kalendara "Srca Isusova i Marijina" od g. 1914. u kojem se - među ostalim - kaže da su one 2. travnja 1834. bile izvađene iz rimskih katakomba iz jednog groba koji je "nosio očite znakove da u njemu počivaju kosti sv. mučenika" te prenesene u dominikanski samostan u Šibeniku.

⁹⁸ SLJ, str. 26-27.

⁹⁹ *Op. cit.*, str. 21.

¹⁰⁰ *Op. cit.*, str. 36.

Oltarna pala Gospe od Ružarija

Novi oltar sv. Petra mučenika napravili su Ante Kesić i Josip Božšković iz Splita za 2.800 forinta. Za oltar su, osim slike sv. Petra, na izričitu želju Margarite,

žene Matije Vranjičan, koja je dala 800 forinta za oltar, bile naručene slike sv. Margarite i sv. Matije, rad splitskog dominikanca Vicka Draganje.¹⁰¹

Oltar Gospe od Ružarija, koji je postojao i u staroj crkvi u posebnoj kapeli, vraćen na svoje mjesto, s tim što je uklonjena ograda ispred kapele u kojem je bio smješten. Da se on što bolje uredi, posebno da se nabavi prijestolje Gospina kipa o. Dalmacije Franetović je g. 1901. osnovao posebno društvo zvano *Pia unio*.¹⁰² Stajao je 3.500 kruna. Svečano je blagoslovljeno 5. svibnja 1907. godine.¹⁰³

Oltar sv. Dominika podignut je g. 1911. novcem koji je na raznim stranama prikupio o. Andeo Novak.¹⁰⁴

Oltar sv. Vinka Ferrerskoga podignut je g. 1913. doprinosom o. Jerka Vlahovića od prodaje njegovih knjižica i milodarima nekih dobročinitelja.¹⁰⁵

U crkvi je postavljeno i raspelo koje je g. 1703. izradio poznati mletački majstor Giacomo Piazzetta.¹⁰⁶ Ono se do g. 1807. nalazilo u dominikanskoj crkvi u Zadru,¹⁰⁷ ali ga je nakon ukinuća samostana odnio sa sobom dominikanac Dominik (Nikola) Budrović (1773-1847) te malo prije smrti darovao ovoj crkvi.

Slika sv. Petra mučenika potječe iz stare crkve.

Kip Gospe od Ružarija također potječe iz stare crkve.

Kip sv. Vinka Ferrerskog donesen je iz dominikanske crkve sv. Marka u Hvaru nakon što je g. 1807. po odredbi francuskih okupacijskih vlasti bio zatvoren, a njegova 4 člana protjerana u Stari Grad,¹⁰⁸ tako da su spomenuti kip mještani - za razliku od jednog manjeg kipa istog sveca koji su popularno zvali Starogradanin - zvali Hvaranin.¹⁰⁹

Mramornu propovjedaonicu je g. 1902. za 200 forinta nabavio i postavio o. Dalmacije Franetović.¹¹⁰ Za novu crkvu nabavljene su g. 1902. i neke druge stvari,

¹⁰¹ *Op. cit.*, str. 20.

¹⁰² Samostanski ljetopisac je zabilježio da je o. Franetović dao zapisati imena svih darovatelja u velikom srebrnom srcu Gospina kipa (SLJ, str. 41).

¹⁰³ *Op. cit.*, str. 45.

¹⁰⁴ *Op. cit.*, str. 45-46.

¹⁰⁵ *Op. cit.*, str. 48-49.

¹⁰⁶ O njemu cf. G. GAMULIN, *Drveno raspelo G. Piazzette u Starom Gradu na Hvaru: "Prilozi povijesti umjetnosti u Dalmaciji"* (=PPUD) 18, Split 1970, str. 97-100. Danas izloženo u samostanskoj zbirci.

¹⁰⁷ Cf. S. KRASIĆ, *Inventar umjetničkih predmeta u nekadašnjoj dominikanskoj crkvi u Zadru: "PPUD"* 27, Split 1988, str. 247.

¹⁰⁸ Zadnji su članovi tog samostana bili prior Dominik Rosignoli iz Pirana, Andeo Marija Vraginčan iz Starog Grada, Josip Luxich iz Sutivana na Braču i brat suradnik Dominik Nisetich iz Selaca na Braču koji se spominju u jednom dokumentu od 20. XII. 1806. (SASSP, kutija br. 5). Dekretom br. 360 od 18. I. 1809. Namjesništvo Ilirskih Provincija je oduzelo sva dobra hvarskog samostana, a samostan upotrijebile za smještaj vojske (*ibid.*, kutija br. 1). No oni su se iza toga bili vratili u svoj samostan, pa su iste vlasti naredbom 314 od 23. III. 1811. ponovno naredile da odmah napuste samostan i presele se u Stari Grad "previa consegna di tutti gli argenti, mobili, effetti, registri, rotoli, carte, che tuttora conservano presso contro l'espressa volontà ed ordini del Governo, facendoli restituire dal Signor Ispettore pel Culto nell'indebito ripristino a questo sopra-presso Convento, sotto gli Austriaci" (*ibid.*, kutija br. 2).

¹⁰⁹ SLJ, str. 22-23.

¹¹⁰ *Op. cit.*, str. 33.

Baldassare D'Anna, Sv. Katarina Sienska s likovima sv. Nikole, sv. Tome Akvinskoga, sv. Jeronima i sv. Ivana Krstitelja

kao na primjer nova pokaznica i tri zastave koje su se, uz pratnju u bijelo odjevenih djevojčica, na Gospine blagdane nosile u svečanom ophodu,¹¹¹ nabavljene su nove klupe,¹¹² g. 1914. svotom od 567,28 kruna nabavljeno je 10 svijećnjaka i jedan križ od bijele kovine itd.¹¹³

¹¹¹ *Op. cit.*, str. 34.

¹¹² *Op. cit.*, str. 19-20.

¹¹³ *Op. cit.*, str. 48.

Baldassare D'Anna, Sv. Hijacint pred Bogorodicom i prizori iz svečeva života

U novoj crkvi bile su također postavljene prijašnje orgulje koje je obnovio franjevac Gaetan Letica¹¹⁴ te g. 1900. na zidove postavljene slike 15 otajstava Ružarija koje je od prodaje svojih molitvenika nabavio o. Jerko Vlahović.¹¹⁵

Budući da je stara crkva služila i za pokapanje mrtvih, u njoj je bilo nekoliko značajnijih grobova, među kojima na prvom mjestu treba spomenuti grob obitelji

¹¹⁴ *Op. cit.*, str. 21.

¹¹⁵ *Op. cit.*, str. 32.

pjesnika Petra Hektorovića. Svi su ti grobovi prilikom gradnje nove crkve bili otkriveni, njihova nutrina ispunjena zemljom, ploče dobrim dijelom upotrijebljene kao građevinski materijal, a kosti skupljene i pohranjene u tvrđavici podno zvonika.¹¹⁶ Od grobnog natpisa pjesnikove majke sačuvao se jedino ulomak u sadašnjem samostanskom trijemu:

HECTOREA CATARINA DOMUS....
HIC JACET QUANTUM....

Na stari zvonik, koji je g. 1559. bio sagrađen oporučno ostavljenim novcem pjesnika Petra Hektorovića, postavljena su zvona koja su nabavili oci Jerko Vlahović, Dalmacije Franetović i Anđeo Miškov. Nije diran veliki dobnik (sat) za čije je uzdržavanje i navijanje posebnom zadužbinom "od starine" pridonosila jedna obitelj.¹¹⁷ U novoj crkvi je, kao zalog njezine budućnosti, Starograđanin o. Pio Maroević 1. siječnja 1901. proslavio svoju mladu misu¹¹⁸ na kojoj su sudjelovala druga dva dominikanca iste obitelji: oci Dominik i Bernard,¹¹⁹ a g. 1904. su kako je zapisao samostanski ljetopisac - "počela školska djeca dolaziti u našu crkvu da slušaju sv. Misu. Bilo u dobar čas!"¹²⁰

Uoči blagdana Gospe od Ružarija, 6. listopada 1904., na pročelju crkve postavljena je mramorna ploča s natpisom:

OVA CRKVA SV. PETRA MUČENIKA POSVEĆENA
POLOVICOM 16. VIJEKA OD TURAKA IZGORENA
ZATIM MALO POPRAVLJENA
GODIŠĆA GOSPODINOVA 1894
NASTOJANJEM, POŽRTVOVANJEM, PRIŠTEDNJOM
OT. JERKA VLAHOVIĆA PRIJORA
OT. ALBERTA GAMULINA
I OSTALIH REDOVNIKA
DONEKLE I MILOSTINJOM VIRNIKA
ODASVUD SAKUPLJENOM
IZ TEMELJA OPET BI SAGRAĐENA
ZA BOŽJU SLUŽBU NA 21. VELJAČE 1897. BLAGOSLOVLJENA
A NA 27. KOLOVOZA 1899. SVEČANO POSVEĆENA.¹²¹

Iznad južnih vrata, kojima se iz klaustera ulazi u crkvu, postavljen je natpis pjesnika Petra Hektorovića što se nalazio u sjevernom vanjskom zidu crkve:

¹¹⁶ SLJ, str. 21.

¹¹⁷ *Op. cit.*, str. 23-24. Ta su zvona 28. veljače 1918. skinule državne vlasti upotrijebivši ih u ratne svrhe. Samostan je g. 1928. nabavio četiri nova zvona u mariborskoj ljevaonici (*op. cit.*, str. 117 i 144).

¹¹⁸ Rodio se u Starom Gradu. Bio je starješina u raznim samostanima, pa tako i u Splitu gdje je umro 29. V. 1935. Kao član starogradskog samostana vodio je ljetopis u kojemu je zapisao značajnije događaje od vremena gradnje nove crkve.

¹¹⁹ SLJ, str. 33.

¹²⁰ *Op. cit.*, str. 40.

¹²¹ Natpis je prvotno sastavio na latinskom biskup Jordan Zaninović, ali ga je preveo na hrvatski o. Anđeo Šoljan (*op. cit.*, str. 38).

PVTNIICE CHOYI ZNASC
CIMSE RAY DOBIIVAA
EVO OVDE ISUS NASC
V GRBU POČIVAA:
POYMUSE POCHLONI
POCTVY BOGA TVOGA:
NECHATE VCHLONI
ODA ZLA SVACHOGA¹²²

Gotovo istovremeno s gradnjom crkve uređivale su se i obnavljale i druge stvari: obnovljena je sakristija, uređena velika kapela i kor te obnovljen samostan. Budući da se samostan sastojao od dva krila, istočnoga i južnoga, priori Vlahović i Gamulin izgradili su i treće, zapadno krilo. Za Vlahovićeve priorata napravljene su ili popravljene sve sobe, nova konoba (1913),¹²³ obnovljena sakristija, uređena velika kapela. Ukupni troškovi za novu crkvu i samostan iznosili su 28.553,50 forinti, s time da je na kraju samostanu ostao dug od 14.163 forinta.¹²⁴ Taj dug su još dugo isplaćivali oci Rajmund Franetović, Andrija Ivanović i Pio Maroević koji su, među ostali, zbog toga preuzeli kapelaniju u Selcima.¹²⁵

Borba za nacionalnu svijest i sjedinjenje Dalmacije s Hrvatskom za vrijeme Prvog svjetskog rata

Starogradski samostan je u svojoj dugoj povijesti više od sto godina pružao gostoprimstvo školi. U početku se radilo o privatnoj osnovnoj školi koju su dominikanci otvorili odmah nakon francuske okupacije Dalmacije. Prvi učitelj u njoj bio je Starogradanin Hijacint Stalio, inače doktor bogoslovlja i poznat kao vrstan propovjednik. Iako se radilo o privatnoj školi, francuske su je vlasti, uviđajući njezino značenje za cijeli Stari Grad i okolicu, materijalno podupirale i plaćale njezina učitelja. Budući da je to bila jedina škola u mjestu, upis đaka je bio tolik da je vlada g. 1809. Hijacintu Staliu za pomoćnika bila dodijelila Ivana Fabijanija koji je poslije više godina vršio službu općinskog tajnika i privatnog učitelja odrasle mladeži srednjih škola. U vladinom spisu upućenom o. Staliu 13. srpnja 1809. doslovno se kaže: "I ovom prigodom Vi ćete razumjeti, koliko vlada cijeni Vaše korisno djelovanje i nastojanje za dobro Vaših građana."¹²⁶

Iz sačuvanih samostanskih spisa nije moguće ustanoviti dokle je djelovala spomenuta škola. Za razliku od nje, mnogo nam je bolje poznat rad sjemenišne gimnazije dominikanskog reda koja je u samostanu bila otvorena za vrijeme Prvog svjetskog rata i bila svjedok burnih događaja povezanih s borbom za sjedinjenje Dalmacije s Hrvatskom.¹²⁷ Otvaranje te gimnazije u Starom Gradu ima dužu

¹²² Cf. P. KUNIČIĆ, *Petar Hektorović, njegov rad i Tvrđalj*, Dubrovnik 1924, str. 32.

¹²³ *Op. cit.*, str. 48.

¹²⁴ *Op. cit.*, str. 17-18.

¹²⁵ *Op. cit.*, str. 40.

¹²⁶ H. Stalio je umro g. 1863. u 82. godini života (cf. P. KUNIČIĆ, *op. cit.* /bilj. 26/, str. 41).

¹²⁷ U svom službenom pohodu starogradskom samostanu dr. o. Anđelko Rabadan je 16. prosinca 1951. u knjigu ljetopisa zapisao: "Od 1916. pa do 1921. uz ovaj samostan pos-

pretpovijest. Ona je, naime, g. 1891-1907. djelovala u nekadašnjem benediktinskom samostanu na otoku Lokrumu ispred Dubrovnika, kada je bila premještena u Bol na otoku Braču. Iako su provincija Dalmacija i njen upravitelj o. Rajmund Franetović¹²⁸ uložili mnogo truda i sredstava kako bi je održali na životu, ipak su je g. 1916. zbog ratnih neprilika bili prisiljeni preseliti u Stari Grad gdje je profesorima i dacima koliko-toliko bilo lakše osigurati prehranu. Budući da u samostanu nije bilo dovoljno mjesta za sve dake i profesore, dominikanci su - uz pomoć vlade, naročito gradonačelnika dr. Petra Ruževića - 27. rujna 1916. u tu svrhu iznajmili zgradu talijanskog udruženja Lega Nazionale za čije je preuređenje dominikanska Dalmatinska provincija utrošila 1828,55 kruna. Ugovor o najmu zgrade uz godišnji najam od 1.000 kruna potpisali su 27. rujna 1916. o. Pio Maroević i dr. Petar Ružević, tako da se već 4. listopada iste godine u njoj mogla nastaniti djeca. Uprava gimnazije je povjerena o. Rajmundu Franetoviću, odgojitelj je bio o. Inocent Bojanić. S njima su surađivali profesori oci Andrija Ivanić i Augustin Farčić. Njima su se g. 1918. pridružili profesori o. Anđelko Rabadan, kojemu je odmah bilo povjereno vodstvo gimnazije, zatim oci Vicko Kandija, Antonin Zaninović i Inocent Bojanić. Budući da je 5. studenoga 1917. o. Bojanić bio pozvan u vojsku kao vojni kapelan,¹²⁹ njegovo je mjesto 3. listopada 1918. preuzeo o. Vinko Kuničić.¹³⁰ Profesori su stanovali u samostanu, dijelili s ostalom redovničkom subraćom sve teškoće tog nimalo lakog vremena gajeći nadu u bolju budućnost, a daci su, pod ravnanjem svog odgojitelja, živjeli u svojoj zgradi.

Rad gimnazije u Starom Gradu bio je otežan neprijateljskim držanjem Talijana koji su na temelju tajnog Londonskog sporazuma od 26. travnja 1915. sa silama Trojnog sporazuma (Velikom Britanijom, Francuskom i Rusijom) zvanog Antanta bili zaposjeli otok Hvar. Članom 5. toga ugovora bilo je - kao što je poznato - obećano Italiji da će - ako uđe u rat protiv Austro-Ugarske na strani Trojnog saveza - za uzvrat dobiti ne samo granicu na Brenneru s više od 300.000 Nijemaca, nego i Istru s većim dijelom Dalmacije u njezinim tadašnjim granicama, koje su se protezale na sjeveru od Lisarice i Tribanja do rta Ploče na jugu, sa svim srednjodalmatinskim otocima. Iako je taj ugovor bio zaključen u velikoj tajnosti, Jugoslavenski je odbor uspio saznati za njegovo potpisivanje pa je među ostalim ne samo svojim memorandumima od 10. svibnja i 2. srpnja 1915. prosvjedovao protiv te nepravde nanesene južnim Slavenima, nego i upozorio na teške posljedice

tojaio je i naš zavod, apostolska škola, koja je osobito od 1918. odigrala važnu ulogu i proživjela veoma burne dane, pa bi bilo poželjno, da se i na njih sačuva uspomena u jednom prilogu ili dodatku." (SLJ, str. 165) Posla se prihvatio o. Dominik Domić. Služeći se knjigom samostanskih vijeća (*op. cit.*, str. 111-115 i 119-120) i sjećanjem drugih članova samostana, on je ukratko opisao sve važnije događaje g. 1919-1951.

¹²⁸ Rodio se u Starom Gradu 7. XII. 1872., a umro u samostanu Sv. Križa na otoku Čiovu 31. III. 1945. Bio je upravitelj sjemenišne škole na otoku Lokrumu, u Bolu i u Starom Gradu te starješina u raznim samostanima.

¹²⁹ On je pri kraju rata bio zarobljen te preko Albanije dospio u talijansko zarobljeništvo. Kad se konačno vratio kući, pošao je, na želju generala Reda, u Chicago da vodi duhovnu brigu za iseljene Hrvate.

¹³⁰ SLJ, str. 166.

za buduće jugoslavensko-talijanske odnose. Narod je potpisivanje tog ugovora s pravom protumačio kao prodaju Dalmacije Talijanima od strane onih čija ona nije nikada bila, te je talijanskoj okupacijskoj vojsci pružio snažan otpor.

Naročito teške prilike za gimnaziju nastupile su školske godine 1918/19. kad je na njezino čelo došao poznati domoljub dr. o. Anđelko Rabadan. Okupacijske vojne vlasti su naredile da se isprazni zgrada u kojoj je ona bila smještena. Nakon toga je za nju nađen privremen smještaj u kući kapetana Buića. Samostanski ljetopisac je o politici talijanskih vlasti na otoku zapisao: "Sada nastaje sila da potalijanče narod, a što ne mogu milom to nastoje silom. Čudni su to tipovi! Oni hoće prisiliti hrvatski narod i da se odreče svoje narodnosti pa kroz dva-tri dana da se prizna talijanski, a to ne dopušta narodna svijest. Kad se je čulo da je 'Antanta' u Parizu priznala Jugoslaviju, narod se oduševio da može slobodno disati i u tom oduševljenju okitiše se narodnom trobojnicom, odoše na šetnju pjevajući narodne pjesme, a sve to uznemirilo je Talijance."¹³¹

Ovi nategnuti talijansko-hrvatski odnosi imali su odjeka i u samim crkvama. Dominikanski samostan je 28. siječnja 1918. pohodio talijanski vojni kapelan dominikanac Angelico d'Anceglia zamolvši da tu smije stanovati, a u crkvi držati misu i propovijedi za talijanske vojnike. O tomu izvješćuje samostanski ljetopisac: "Misa je dopuštena, a propovjed ne, a to radi mjesnih talijanaša, da ne bi na svrhu mise sa vojnicima vikali 'Eviva [*sic*] re' kao što viču u župskoj crkvi".¹³²

Kad je 15. prosinca 1918. uz obalu pristala francuska topovnjača s međunarodnom komisijom sa zadatkom da ispita raspoloženje naroda je li voljan prihvatiti talijansku vlast, narod je odlučno zatražio sjedinjenje s Hrvatskom i Kraljevinom SHS. Iako su Talijani, znajući raspoloženje naroda, strogo zabranili održavanje bilo kakvih javnih skupova, Starograđani se nisu na to osvrtaali, to više što su sami Talijani htjeli ostaviti dojam da je narod za njih. Skupu rodoljubnih Starograđana pridružili su se dominikanci sa svojim đacima. Dok su članovi međunarodne komisije prolazili mjestom, oci Antonin Zaninović i dr. Anđelko Rabadan su, dopuštanjem priora o. Pija Maroevića, pri tom odigrali veoma važnu ulogu. Evo što je o svemu tomu zapisao suvremeni samostanski ljetopisac: "Zaninović o. Antonin <bio je> zamoljen od načelnika i narodnog odbora da na francuskom jeziku protestira proti zla postupanja Talijana. Na večer bila je pripravljena zakuška u počast francuskom komandantu i komisiji. Tu je o. Zaninović održao napitnicu u ime općine i narodnog odbora, a otac Anđelko Rabadan vodio je razgovor sa ostalim oficirima, dokazujući da je ovo zamlja i narod Hrvatski."¹³³ Znajući za ulogu dominikanaca u tim zbivanjima, u samostan je 5. siječnja 1919. došao novi talijanski komandant zaprijetivši prioru da će sve fratre - ako se i dalje budu ponašali kao do tada - odvesti u prognanstvo u Italiju. No fratri se - kako piše isti samostanski ljetopisac - nisu dali zastrašiti. "Iako je vatra zgašena, ona je žerava pod pepelom živa. Nastao prividno čas mir, ali ideja je ostala živa te se je junački probudila."¹³⁴

Kad je u mjesecu lipnju 1919. u Stari Grad stigla komisija Antante da ispita raspoloženje naroda, ususret su joj izišli talijanaši u namjeri da dokažu kako je

¹³¹ *Op. cit.*, str. 167.

¹³² *Op. cit.*, str. 168.

¹³³ *Ibid.*

¹³⁴ *Ibid.*

tobože narod protalijanski raspoložen, iako su Talijani prije toga izdali strogu zabranu održavanja bilo kakvih javnih skupova. Videći tu nedosljednost, narod je odmah iza toga održao miran javni skup na kojem su uzeli udjela i dominikanci sa svojim dacima. O tomu prije spomenuti samostanski ljetopisac: “Na taj glas sakupio se narod, pa i fratri i pitomci te se u vas glas klicalo: Živjela Amerika! Živio Wilson! Živjela Engleska! Živio kralj Petar! Živjela Jugoslavija! Ti poklici su rasrdili Talijane da su pobjesnili te su tjerali narod i udarali bajonetima, kundacima, navalili na goloruki narod i lupali ga. Doznali su Talijani po svojim špijunima talijanašima, da fratri sa svojim Zavodom mnogo njima smetaju i ometaju te su odmah uapsili priora o. Pija Maroevića, o. Andjelka Rabadana koga dobro i udariše, o. Tomu Šeparovića, a od svjetovnjaka načelnika dr. Petra Ruževića, Andra Ostoića, Jordana Zaninovića, Toma Seleru, Nikolu Pavičića, Jurja Trbuškovića i neke druge, i dvije ženske, te svih povedoše u sudbene tamnice u dvije sobice. Od 5. juna 1919. do 13. čamili su u tamnici, a na 13. juna torpiljarkom ‘Spia’ prevezeni u Zadar te sa obale vodili vezane po dva u vojničke tamnice, a na 21. juna vezane vode u kriminalne tamnice.

Na 26. jula vodila se rasprava pred vojničkim sudom, na kojemu redovnici bijahu osuđeni osam (8) mjeseci teškog zatvora. A usljed opće amnestije 14. septembra 1919. pušteni su na slobodu, tako i oni koji bijahu odvedeni u Italiju povratit će se kući. Dočim tri redovnika, mjesto da uživaju blagodat amnestije i slobode, njih su konfinirali na mali otočić Visovac u samostanu otaca Franjevac a i tu su bili do 1. listopada; a na 2. listopada bili su u Starigradu. Toliki strah od fratara!? Et hoc meminisse juvabit!”¹³⁵

Nakon što su se zatočenici i borci za slobodu vratili svojim kućama, “ocu Rabadanu je kao pouzdanoj osobi bilo povjeravano mnogo delikatnih poslova od Narodne Vlasti, Općine, Narodnog odbora u pogledu Jugoslavije, a to se nije moglo pismeno, jer pogibeljno, nego usmeno te on okretan sad išao amo - sad tamo.”¹³⁶

No nisu se samo dominikanci odupirali talijanskoj okupaciji nego i mnogi drugi svećenici. Dana 25. rujna 1918. bio je uhićen župnik Dola don Juraj Petrić. Kad su ga talijanske vlasti htjele odvesti u Italiju, posredovao je prior samostana o. Pio Maroević postigavši da taj svećenik bude zatočen u dominikanskom samostanu. Međutim, Talijani su mu zabranili u crkvi javno govoriti misu na hrvatskomu, nego samo u samostanskoj kapeli, a njegovo je mjesto u Dolu - na molbu biskupske kurije u Hvaru - preuzeo o. Vinko Kuničić.¹³⁷

Pokušaj ustanovljenja Doma umirovljenika sv. Vinka Ferrerskoga između dva svjetska rata

U razdoblju između dva svjetska rata život je u samostanu tekao bez većih potresa i uzbuđenja. Najznačajniji događaj u ovom razdoblju je osnivanje Uboškog

¹³⁵ *Op. cit.*, str. 168-169; cf. I. MARTINIĆ, *Dominikanska gimnazija i sjemenište*: “Spomenica u povodu 500. obljetnice osnutka dominikanskog samostana u Bolu 1475-1975”, Bol-Zagreb 1976, str. 180-182.

¹³⁶ SLJ, *ibid.*

¹³⁷ *Op. cit.*, str. 167-168.

doma. Poticaj za to dali su starogradski dominikanci kako bi pomogli siromašnim i ubogim osobama za koje se nije imao tko brinuti.

U Starom Gradu je, istina, u blizini crkve sv. Ivana postojala manja kuća na kat koja je mogla primiti 5-6 stare i nemoćne čeljadi za koju se nije imao tko brinuti. Nije imala posebnih udobnosti, ali su siromasima u njoj, zahvaljujući milostinji koja se prikupljala u crkvama, bili osigurani najnužniji potrebni životni uvjeti. Kuća je bila vlasništvo državne ustanove Javna Dobrotvornost koja je bila zadužena za skrb najsiromašnijih. Budući da zbog nedostatka novca nitko nije o njoj vodio brigu, s vremenom je toliko propala da u njoj nitko više nije htio stanovati. Bilo je i drugih teškoća kao što je nedostatak osoblja da dvori siromahe. Takva je ustanova bila osuđena na propast. Smrtni joj je udarac zadalo električno poduzeće, koje ju je otkupilo od Javne Dobrotvornosti za 6.000 dinara i preuredilo za električnu centralu.

Videći nepokretnost državnih vlasti da nešto učine za brojne starce, nemoćnike i siromahe, stvar su g. 1929. preuzeli u svoje ruke dominikanci na čelu s priorom o. Andrijom Ivanovićem. On je, naime, došao na zamisao da, uz pomoć naroda, podigne poseban uboški dom u kojemu bi bili smješteni najpotrebniji i najsiromašniji, s time da brigu o njima vode časne sestre dominikanke. No njegova zamisao nije naišla na razumijevanje kod odgovornih državnih vlasti. Posebno su joj se usprotivile članice mjesne ženske zadruge koje nisu htjele da se u to pitanje miješa Crkva. Drugi su predlagali da se popravi i u tu svrhu upotrijebi kuća koju je neki Starogradanin Scuttari oporučno ostavio da u njoj siromašne djevojke izuče kakav koristan zanat. No da se to postigne trebalo je među ostalim sudski poništiti namjenu koju joj je dao njezin oporučitelj, obaviti znatne popravke, riješiti pitanje financiranja itd. Najlakše je bilo sudski promijeniti spomenutu oporuku, i to je jedino što se učinilo, ali je ujedno sve ostalo na tomu. Nitko nije ni prstom pomakao da se riješe ostali problemi. Nakon toga, ponovno je postala aktualna zamisao na koju su bili došli dominikanci. O. Andrija Ivanović je, u dogovoru s mjesnim svećenicima, na svečanoj misi na blagdan sv. Vinka Ferrerskoga 15. travnja 1934. najavio narodu prikupljanje milodara za dobrotvornu ustanovu koja bi nosila ime Uboški dom sv. Vincenca Ferrerskoga ili Dom umirovljenika u kojemu bi starce, siromahe i nemoćnike dvorile časne sestre dominikanke. U tu svrhu je na oltaru sv. Vinka bila postavljena posebna kutija za prikupljanje milodara. Bilo je odlučeno da će se oni prikupljati u crkvama i izvan njih te da će se za to obratiti svim Starogradanima koji žive u svijetu. Dominikanci su htjeli da dom nosi ime sv. Vincenca ne samo zbog toga što je on u cijelo kršćanskom svijetu bio štovan kao velik čudotvorac nego i zato što je u Starom Gradu postojao samostan dominikanskih sestara. Samostan je, istina, s vremenom propao, ali je bila sačuvana njihova crkvice posvećena istom svecu. Uspomenu na nj još uvijek je čuvao njihov zdenac nedaleko od samostana sv. Petra koji narod zove Voda sv. Vincenca.

Čitavu stvar oko osnivanja Uboškog doma vodio je prior o. Andrija Ivanović, rodod iz Sutivana na otoku Braču. Njemu su zdušno pomagali ostali članovi samostana: o. Dominik Domić, rodod iz Slatina na otoku Čiovu, i o. Augustin Farčić iz Vele Luke na Korčuli. Njihovu je zamisao podržao također starogradski župnik don Ivo Kuničić, zatim predstavnici državnih vlasti, naročito članovi Javne Dobrotvornosti kapetan Juraj Rassini i Vlado Vranković. Naročitu pomoć su im pružili odvjetnici Dušan Bojanić i Antun Maroević koji su pomogli sastaviti Zakladno pismo za postizanje potrebnih dopuštenja i priznanja državnih vlasti.

Zahvaljujući njima, banske su vlasti 27. listopada 1935. priznale valjanost isprave osnivanja doma, a 22. veljače 1936. izdale su sva potrebna odobrenja. Arhitekt Silvije Spona je, na Bojanićevo zauzimanje, besplatno izradio nacrt doma koji bi inače stajao 20.000 dinara. Kopiranje nacrtu u šest primjeraka stajalo je 2.500 dinara. Kapacitet doma je bio previden za 80 osoba. Izabran je Upravni odbor koji je trebao voditi i nadgledati cio pothvat: predsjednik je bio o. Andrija Ivanović, a potpredsjednik don Dinko Bučić. U odboru su se još nalazili: načelnik općine odvjetnik Antun Maroević, tajnik odvjetnik Dušan Bojanić, blagajnik don Dinko Ivanović, a za savjetnike i nadglednike su bili izabrani Marko Pavičić Markić i Juraj Zaninović. Iza toga je započelo prikupljanje milodara koji su bilježeni u posebnu knjigu.

Kad su započeli s ovim dobrotvornim pothvatom, dominikanci nisu imali nikakvih sigurnih materijalnih sredstava. Pouzdavali su se u Božju Providnost i razumijevanje naroda. Iako su mnogi, posebno imućniji, bili sumnjičavi u uspješan ishod cijelog pothvata, narod se, općenito govoreći, prilično dobro odazvao pozivu dominikanaca da pridonese gradnji doma. Novac je prikupljan u svim mjesnim crkvama nekoliko puta na godinu, naročito na sprovodima. Mnogi su se naprosto natjecali da svojim, iako skromnim, doprinosima omoguće ostvarenje tog čovjekoljubivog pothvata. Samostan je, sa svoje strane, u tu svrhu dao svoje zemljište u blizini crkve sv. Nikole zvano Stradun. Bilo je to vrlo pogodno mjesto za takvu ustanovu. Nalazilo se na osami, izloženo suncu, prozračno i u neposrednoj blizini samostana sv. Petra Mučenika. Da dom bude što prostraniji, i Starogradanin Petar Lučić Bervaldi je dao dio svoje njive za njegovu gradnju. Isto je tako Mandalina Njirić od prodaje zemlje i kuće naslijeđene od svoje tetke dala 20.000 dinara.

Radovi na gradnji doma počeli su u srpnju 1937. Budući da je građevinsko zemljište bilo kamenito, za kopanje temelja bilo je nužno mnogo mina i stroj za bušenje. Građevinski materijal je dobavljan s raznih strana. Odvjetnik Bojanić je od državnih i dobrotvornih ustanova u Splitu uspio dobiti besplatno više vagona cementa; klesani kamen je kupljen u hvarskom kamenolomu, a grede, daske i željezo na raznim stranama. Bila je iz Milne na Braču dovezena jedna drobilica koja je samljela oko 100 kubičnih metara kamena za potrebe gradnje. Koliko se zalagao za dom odvjetnik Bojanić, pokazuje činjenica da je on nagovorio Juru Politea pokojnog Petra, koji je u svojoj kući imao generator električne struje za mlin a otvorio je i kino za prikazivanje filmova, da prije svog odlaska u Zadar daruje samostanu kinoprojektor za Dom umirovljenika. Zahvaljujući tom daru bilo je moguće, još prije završetka radova na domu, prikazivati filmove koji su poštom bili naručivani iz Zagreba.¹³⁸ Kad je izgledalo da je sve na najboljem putu da se ostvari zamisao o izgradnji umirovljeničkog doma, izbio je rat.

¹³⁸ O. Andrija Ivanović je g. 1933. nabavio dijaskop (napravu za projiciranje slika u zamračenoj prostoriji) priređujući za narod, osobito u blagdane poslijepodne, prikazivanje slika vjerskog sadržaja. Najčešće se radilo o životima svetaca (sv. Katarine Sienske, sv. Ivane Arske, mučeništvo sv. Agneze, sv. Terezije od Malog Isusa, sv. Tarcizija) itd. G. 1955. darovao ga je sjemenišnoj gimnaziji u Bolu na Braču (SLJ, str. 147).

Samostan i crkva za vrijeme Drugog svjetskog rata

Za vrijeme Drugog svjetskog rata Stari Grad, a time i samostan, našli su se na poprištu ratnih sukoba i to najprije između talijanske okupacijske vojske i partizana. Kad je g. 1943. Italija kapitulirala, partizani su ušli u sukob s Nijemcima. Uslijed tih zbivanja mnogi su otočani potražili spas u savezničkom zbjegu u El Shatt na Sinajskom poluotoku, dok su oni koji su ostali kod svojih kuća, kojima su se pridružile mnoge izbjeglice s kopna, bili izloženi svim ratnim nedaćama. Budući da su starogradski župnik i njegov kapelan u bijegu potražili spas, Stari Grad je ostao bez svećenika. Da narod ne bi ostao bez duhovne pomoći, sve je njihove poslove preuzeo starješina samostana o. Andrija Ivanović koji nije bježao nego je ostao čuvati crkvu i samostan. Ispovijedao je, propovijedao, dijelio popodbinu umirućima, vodio sprovode. Za svakoga je nastojao naći dobru riječ, pa su ga ljudi zavoljeli i veoma cijenili. Godine 1943. Nijemci su zaposjeli samostan uredivši u njemu vojnu bolnicu, a u klausturu, u posebno napravljenj daščari, kuhinju. Unatoč tomu, o. Andrija je uspio sakriti nekoliko kreveta, madraca, stolova i stolića. Nakon zaposjednuća samostana postojala je velika opasnost da ga napadnu partizani koji su se skrivali u šumi ili ga pak bombardiraju saveznički zrakoplovi koji su često prelijetali otok. Opasnost je vrebala i s mora. Jedan je američki ratni brod 1944. uplovio u Starogradski zaljev zasuvši jakom topovskom vatrom njemačke položaje, te pri tom oštetio oko 40 kuća. Upravo je u to vrijeme o. Andrija Ivanović u crkvi s narodnom obavljao pobožnost prvog petka. Čim je s ratnog broda počela topovska paljba, on je zajedno s narodom pobjegao u sakristiju. Neposredno iza toga jedna granata je pogodila pročelje crkve, probila strop i oštetila Gospinu kapelu i nekoliko klupa. I partizani su sa svojih položaja na otoku Braču češće otvarali topovsku paljbu na njemačke položaje u Starom Gradu. Prilikom jednog takvog bombardiranja jednim topovskim hicem su pogodili samostansku kulu (torijun) i zvonik, ali im, srećom, nije nanesena veća šteta. Nijemci su na povlačenju odnijeli osam madraca. Njihovo su mjesto zauzeli partizani koji su također u samostanu smjestili svoju bolnicu.¹³⁹

Neposredno nakon rata g. 1945. u samostanu je otvoreno sirotište za 30-35 siromaha i beskućnika s otoka Hvara, naročito iz Gdinja, Jelse, Vrboske, Vrbanja i Staroga Grada. Samostan je bio ispražnjen u veljači 1946. Trebalo je mnogo rada da ga se očisti, ponovno dovede u red i osposobi za normalan redovnički život.¹⁴⁰

Što se pak tiče prekinute gradnje Doma umirovljenika, treba reći da ona nije nikada nastavljena. Iako je bilo prikupljeno teliko novaca koliko je uglavnom bilo dovoljno za njegovo dovršenje, nije se moglo nastaviti s gradnjom zbog strane okupacije Dalmacije i gotovo neprestanih ratnih sukoba, nereda i neigurnosti. U takvim neprilikama mnogi su ljudi nezakonito raznijeli grede, daske i drugi materijal. Njemačka okupatorska vojska je za grobove svojih poginulih upotrijebila mnogo kamenja, pragova i drugog materijala. Kraj rata je dočekalo nešto malo kamenja kao nijemi svjedok velikog razaranja svega onoga što je bilo prikupljeno i građeno s nekoliko truda i dobre volje. Nakon završetka rata 7. rujna 1946. jugoslavenske komunističke vlasti su preko predsjednika mjesnog odbora Jurja

¹³⁹ *Op. cit.*, str. 55-56.

¹⁴⁰ *Op. cit.*, str. 157.

Kovačevića Nanetova zatražile da im se preda nacrt Doma umirovljenika i sva druga dokumentacija, uz obećanje da će one nastaviti i dovršiti njegovu gradnju. No od tog obećanja nije bilo ništa. Umjesto nastavka gradnje Doma umirovljenika, napravljena je mjesna zdravstvena stanica.¹⁴¹

Unatoč svemu, život se u samostanu i crkvi prilagodio novonastalim političkim i društvenim prilikama. Fratri se nisu više mogli baviti društvenom djelatnošću, ali su zato sve svoje sile posvetili radu s onima koji su dolazili u crkvu. Njihova se djelatnost uglavnom svodila na ispovijedanje i propovijedanje te pomažanje okolnim župnicima u povodu pojedinih crkvenih blagdana, naročito u vrijeme korizme. U samostanu su obično živjela 2-3 redovnika koji zbog odmakle životne dobi i materijalne oskudice nisu smjeli ni pomišljati na neke nove radove osim redovnog održavanja crkve i samostana. Tako je potrajalo sve do kraja sedamdesetih godina XX. stoljeća.

Preokret u životu samostana nastao je kada je g. 1981. za samostanskog starješinu bio imenovan o. Tonči Dešković. Našavši samostan u prilično zapuštenom stanju, on se dao na posao da ga obnovi kako bi imao razloga proslaviti 500. obljetnicu njegova osnutka te godine. U tu je svrhu poduzeo niz radova koji su promijenili njegov unutrašnji izgled.

Značajniji redovnici rodom iz Starog Grada

Iz samostana sv. Petra Mučenika potječe više redovnika koji su ostavili uspomenu u povijesti kako samog samostana tako i Dalmatinske provincije, a neki i u općoj crkvenoj i kulturnoj povijesti hrvatskog naroda.

Nakon fra Germana, jedan od prvih poznatih njegovih članova i starješina bio je Bračanin Matej Nižetić, najstariji poznati brački pjesnik na hrvatskom jeziku, koga poznati crkveni povjesničar Daniel Farlati naziva učenim i ozbiljnim mužem.¹⁴² Njemu brački povjesničar Andrija Ciccarelli pripisuje elegije u čast bosanske kraljice Katarine, žene kralja Stjepana Tomaša, rođene Kosača.¹⁴³ Nižetić je ostao poznat u povijesti dominikanske Dalmatinske provincije kao vrlo poduzetan čovjek i pobornik obnove redovničke stege. Nakon što je g. 1486. za

¹⁴¹ SLJ, str. 148-150. O. Dominik Domić je sve uspomene na gradnju doma opisao u posebnoj bilježnici pod naslovom: "Dom ubožišta. Povijesne crtice i začetak" koja se čuva u samostanskom arhivu.

¹⁴² D. FARLATI, *Illyricum sacrum*, IV, str. 190-191.

¹⁴³ A. CICCARELLI, *Osservazioni sull'isola Brazza e sopra quella nobiltà*, Venezia 1802, str. 83. O njemu cf. također: BIZOMAN, *Storia civile ed ecclesiastica della Dalmazia, Croazia e Bosna*, tomo II, Venezia 1775, str. 383; *Acta capitulorum generalium Ordinis Praedicatorum*, vol. IV, ed. Benedictus M. Reichert, Romae 1901, str. 91; S. GLIUBICH, *Dizionario biografico degli uomini illustri della Dalmazia*, Vienna 1856, str. 227; A. LULIC, *Compendio storico-cronologico di Macarsca e del suo Litorale, ossia Primorie*, Spalato 1860, str. 33; A. K. M., *Pogled na djelovanje manastira Zaoštrog od g. 1468-1868*, "Narodni kalendar Matice Dalmatinske" za god. 1869, str. 97; *Znameniti i zaslužni Hrvati 925-1925*, Zagreb 1925, str. 199; *Okolo Mateja Nižetića pjesnika XV vijeka i bilježaka u odbačenoj knjizi: "Mogućnosti"*, 1965, br. 1, str. 96-104; J. MIHOJEVIĆ, *Dva pjesnika iz bolskog samostana: "Spomenica u povodu 500. obljetnice osnutka dominikanskog samostana u Bolu"*, Bol-Zagreb 1976, str. 115-119.

svoju provinciju preuzeo samostan sv. Marije od Milosti na otoku Šćedru ispred Hvara,¹⁴⁴ on je g. 1490. pokušao u Korčuli osnovati novi samostan za reformirane redovnike svoje provincije, ali je - zbog nekih neriješenih imovinskih pitanja i, vjerojatno, nedostatka novca - privremeno odustao od te namjere, pa je uskoro bio premješten u samostan sv. Marka u Hvaru. Odatle je 26. svibnja 1499. bio premješten u starogradski samostan,¹⁴⁵ a g. 1501. se spominje kao njegov prior.¹⁴⁶ Na toj službi je, kako izgleda, ostao do 3. listopada 1505. kada je izabran za provincijala Dalmacije.¹⁴⁷

U XVI. st. u samostanu, osim domaćih fratara, nalazimo i neke koji su nakon prodora Turaka u Hrvatsku i Slavoniju pobjegli u Dalmaciju.¹⁴⁸ Zadnjih 300 godina u samostanu se spominju mnogi Starograđani koji su ne samo u njemu ulazili u red nego i čitav život ostajali uza nj vezani. Teško bi bilo navesti sva njihova imena. Iz tog samostana poteklo je nekoliko provincijala Dalmacije: a) Anđeo Marija Bučić (1723-25, 1731-33); b) Vinko Vranjican (1801-1803, 1814-17); c) Hijacint Stalio (1821-23, 1839-41); d) Jordan Vranjican (1854-56), e) Anđeo Bojanić (1862-64, 1870-74, 1874-78); f) kasniji hvarsko-brački biskup Jordan Zaninović (1886-88, 1888-90, 1890-92);¹⁴⁹ g) Dominik (Jakov) Budrović (1969-73).¹⁵⁰

Njima svakako treba pribrojiti nekoliko drugih ljudi koji su se istakli na raznim područjima djelatnosti. To su: a) Dominik Nikola Budrović (1773-1847). koji

¹⁴⁴ Cf. S. KRASIĆ, *Regesti*, str. 213, br. 531.

¹⁴⁵ *Op. cit.*, str. 242, br. 898.

¹⁴⁶ *Op. cit.*, str. 203, br. 951.

¹⁴⁷ *Op. cit.*, str. 207, br. 995. Na toj je dužnosti ostao do 21. lipnja 1510. (*Ibid.* str. 211, br. 1051) Kao provincijal preuzeo je g. 1509 novi samostan sv. Ambrozija u Podslunju na Krbavi (*op. cit.*, str. 210, br. 1039. Godine 1511. bio je premješten u Zadar (*op. cit.*, str. 213, br. 1069), a 20. veljače 1512. bio mu je podijeljen naslov "općeg propovjednika". (*op. cit.*, str. 214, br. 1075)

¹⁴⁸ *Op. cit.*, str. 225, br. 1177.

¹⁴⁹ Rodio se u Starom Gradu 13. II. 1840. Krsno ime mu je bilo Mihovil. Krizmao se 22. IX. 1851. Teologiju je pohađao u Viterbu u Italiji gdje je ujedno 20. IX. 1862. bio zaređen za svećenika. Vrativši se iz Italije bio je profesor na splitskoj državnoj gimnaziji. Dana 15. XII. 1878. promaknut je u magistra teologije. Bavio se teološkim i pjesničkim radom. Nakon što je uspješno obavljao prioralnu službu u splitskom samostanu i tri puta bio provincijal Dalmacije. Car Franjo Josip ga je dekretom od 24. X. 1902. imenovao hvarsko-bračkim biskupom; dana 19. IV. 1903. bio je posvećen u Splitu; kao biskup osnovao je sjemenište; umro je u Hvaru 22. X. 1917. (cf. R. RITZLER - P. SEFRIN, *Hierarchia catholica medii et recentioris aevi*, vol. VIII. Patavii 1978, str. 451).

¹⁵⁰ Rodio se 7. II. 1901; umro u Splitu 13. V. 1979. Osnovnu školu pohađao u rodnom mjestu, gimnaziju kod dominikanaca u rodnom mjestu i u Bolu na Braču. Nakon završene prve godine filozofije u Dubrovniku (1919-20) nastavio je studij filozofije i teologije na ondašnjem Međunarodnom filozofsko-teološkom učilištu dominikanskog reda Angelicum u Rimu, gdje je g. 1928. doktorirao disertacijom *De quidditate perfectionis christianae*. Više godina je predavao teologiju na Visokoj dominikanskoj bogoslovnoj školi u Dubrovniku na kojoj je bio tajnik i rektor. Za vrijeme njegova provincijalata g. 1963. dominikanska Dalmatinska provincija promijenila je ime u Hrvatska dominikanska provincija. Bio je suradnik i urednik časopisa *Duhovni život* (1929-42) u kojem je objavio više članaka i rasprava. Ostavio je nekoliko djela u rukopisu (cf. *Hrvatski biografski leksikon*, 2, Zagreb 1989, str. 444-445).

O. Antonin Zaninović u samostanskom klastru oko 1930. g. (Dominikanski samostan, Stari Grad)

je bio jedan od prvih hrvatskih novinara nakon francuske okupacije Dalmacije;¹⁵¹ b) Juraj Toma Plančić, profesor, glavni nadzornik pučkih škola u Dalmaciji nakon ukidanja dominikanskog samostana u Zadru u kojemu ga je zatekao dolazak Francuza i sekularizacija, pisac nekoliko udžbenika za škole u Dalmaciji, čijim je nastojanjem Stari Grad dobio javnu pučku mušku školu;¹⁵² c) Anđeo Bojanić (1828-1889), veliki pobornik obnove dominikanske Dalmatinske provincije koja je u XIX. st. bila brojčano znatno oslabila; d) Dalmacije Franetović, propovjednik i misionar; e) Anđeo Novak (1851-1940), propovjednik i misionar; f) Anđeo Šoljan

¹⁵¹ Stupivši u rodnom mjestu u dominikanski red, pohađao je filozofiju i teologiju na Generalnom učilištu dominikanskog reda u Zadru. Bio je poznat kao vrstan propovjednik na hrvatskom jeziku. Poslije odluke francuskih okupacijskih vlasti o ukidanju dominikanskog samostana u Zadru Budrović se sekularizirao te kao biskupski svećenik više godina predavao na gimnaziji u Zadru. Godine 1806. postao je glavni prevodilac dvojezičnih talijansko-hrvatskih novina *Il Regio Dalmata - Kragliski Dalmatin*, prvih novina na našem području, prenoseći s talijanskog u "arvazki jezik" priloge u novinama sve do prestanka njihova izlaženja (1. IV. 1810.) ubrojivši se tako među prve hrvatske novinare uopće. Francuske vlasti su ga imenovale kandidatom za hrvatskog prevodioca glasila *Télegraphe officiel des Provinces Illyriennes* (Ljubljana 1810-13). Poslije je radio na prevodenju austrijskog građanskog zakonika, sudjelovao je u radu komisije za reformu dalmatinskog pravopisa (1820) u Zadru, skupljao narodne pjesme s otoka Hvara itd. (cf. *Hrvatski biografski leksikon*, 2, Zagreb 1989, str. 445).

¹⁵² P. KUNIČIĆ *op. cit.*, str. 41.

(1865-1907)), dugogodišnji duhovnik u Zavodu časnih sestara dominikanki u Korčuli koji je, među ostalim, obnovio zapadno krilo korčulanskog samostana i njegovu crkvu popločao mramorom;¹⁵³ g) Pio Maroević koji je u Bolu osnovao Pučku blagajnu, u Gružu radničku kuhinju te u Splitu proširio i nadgradio samostan u kojemu se i danas uglavnom živi; h) Petar Domančić, kateheta u osnovnoj školi u Bolu i poznati pučki misionar;¹⁵⁴ i) Bernard Maroević (1884-1963), duhovnik i kateheta u Zavodu časnih sestara dominikanki na Korčuli, stariješina u više samostana i profesor u sjemenišnoj gimnaziji u Bolu; j) poliglot Serafin Lupi († 1943); k) teološki pisac dr. Frano Kovačević i dr.¹⁵⁵ Gotovo svi dominikanci rodом s otoka Hvara u XIX. i XX. st., naročito glazbenik dr. Vinko Kuničić i uvaženi teolog Jordan Kuničić, na neki su način povezani sa starogradskim samostanom i djelatnošću njegovih članova.

¹⁵³ Rodio se u Starom Gradu 17. VIII. 1865, umro u Korčuli 19. VIII. 1907. Najveći dio života proveo u Korčuli. U Veloj Luci je osnovao III. red sv. Dominika s brojnim članstvom.

¹⁵⁴ Rodio se u Starom Gradu 12. II. 1884. Umro u rodnome mjestu 1960. Bio je kateheta u osnovnoj i sjemenišnoj školi u Bolu na Braču. Isticao se kao vrstan pučki propovjednik. Zbog toga rada komunističke vlasti su ga nakon Drugog svjetskog rata osudile na zatvorsku kaznu od godinu i pol dana koju je izdržao u Staroj Gradiški.

¹⁵⁵ O drugim članovima starogradskog samostana rodом iz drugih mjesta moglo bi se mnogo više reći. Tako npr. Petar Kuničić upozorava da je o. Vicko Krtica "sastavio pobožne pjesme, koje se ovdje pjevaju pri jutarnjicama božićne devetnice" (P. KUNIČIĆ, *ibid.*). Bio je rodом Korčulanin, a otac mu se zvao Grgur. 25. VI. 1765. započeo je novicijat u starogradskom samostanu (SASSP, Liber Consiliorum Conventus ab anno 1769, str. 57).

PRILOZI

1.

1481. 7. VIII. Bula pape Siksta IV. kojom dopušta gradnju domnikanskog samostana u Starom Gradu na Hvaru.

Sixtus etc. Dilecto filio vicario venerabilis fratris nostri episcopi Farenensis in spiritibus generalibus salutem etc.

Pro mentis memoria affectu, ut cultorum in vinea Domini ubilibet numerus augmentatur, cum exinde uberes in ecclesia fructus proveniant christifidelium devotio per vitam exemplarem religiosarum personarum et predicatorum verbi Dei plurimum augmentetur. Sane pro parte dilectorum filiorum universitatis et hominum loci Civitatis Veteris nuncupati in insula, que extra Farum, alias Lesina communiter nuncupatur, consistenti Farenensis diocesis et provincie Dalmatie nobis nuper exhibita petitio continebat, quod ipsi, ob singularem devotionis affectum, quem ad ordinem fratrum predicatorum gerunt, unam domum fratrum dicti ordinis in dicto loco Civitatis Veteris, sub vocabulo et invocatione sancti Petri Martiris, de novo edificare summopere affectant et mediante opera et vite exemplaris testimonio dilecti filii Germani de Placentia dicti ordinis, professoris bacallarii in theologia, desiderium suum adimplere posse sperarent, si ad hoc eis apostolice sedis licentia suffragaretur. Quare pro parte tam Germani asserentis, quod diversi magistri generales et priores

provinciales dicti ordinis similem licentiam, quantum in eis sint, sibi per diversas eorum litteras concesserunt, quam universitatis et hominum predictorum nobis fuit humiliter supplicatum, ut domum fratrum huiusmodi cum ecclesia et aliis necessariis officinis edificandi ac eidem Germano, postquam domus ipsa edificata fuerit, illi tamquam priori preesse, illamque iuxta instituta dicti ordinis regere et gubernare libere et licite possit et valeat, concedere ac alias eorum pio desiderio super his oportune providere, de benignitate apostolica dignemur.

Nos igitur, qui divini cultus augmentum et religionis propagatione intensis desiderii affectamus, huiusmodi supplicationibus inclinati, discretioni tue per opera scripta mandamus, quatinus, si est ita, dictis universitati et hominibus edificandi unam domum fratrum predicatorum sub vocabulo sancti Petri Martiris, cum ecclesia, campanili, campanis, cimiterio, dormitorio, refectorio, claustro, hortis et hortaliis et aliis necessariis officinis, ac dicto Germano domum ipsam nomine dicto ordinis recipiendi et in eam fratres eiusdem ordinis, de licentia suorum superiorum, introducendi licentiam elargiri, auctoritate nostra posses. Nos enim, si licentiam huiusmodi per te, vigore presentium, concedi contigerit, ut prefertur, eidem Germano, quod domui predictae preesse, illamque in spiritualibus et temporalibus alias iuxta instituta et ordinationes dicti ordinis, regere et gubernare quoque tum ipse, quam fratres, qui in dicto domo pro tempore fuerint, omnibus et singulis privilegiis, immunitatibus, exemptionibus et gratiis dicti ordini in genere concessis, uti et gaudere libere et licite possint et valeant, auctoritate apostolica tenore presentium concedimus et indulgemus, iure tamen parochialis ecclesie et cuiuslibet alterius in omnibus semper salvo. Non obstante felicis recordationis Bonifatii pape VIII, predecessoris nostri, inter alia prohibente, ne fratres ordinis mendicantium in aliqua civitate, castro, villa seu alio loco quocumque domos aut loca de novo recipere seu inhabitare presumant, absque sedis apostolice licentia speciali faciente plenam et expressam de prohibitione huiusmodi mentionem et aliis apostolicis constitutionibus nec non statutis et consuetudinibus eiusdem ordinis iuramento, confirmatione apostolica vel quavis alia firmitate roboratis, ceterisque contrariis quibuscumque.

Datum Romae apud sanctum Petrum anno incarnationis Dominice millesimo quadringentesimo octuagesimo primo, septimo idus Augusti, anno decimo. Jo. XXX Berona.

(Archivium Secretum Vaticanum, Registra Lateranensia, 805, ff. 312v-313r)

2.

Isprava ugovora koji je dana 15. I. 1482. sastavio hvarski javni bilježnik Ivan Dominik Dobroslavich između priora fra Germana iz Piacenze i odbornika za gradnju crkve i samostana sv. Petra u Starom Gradu o njihovim pravima kad budu završeni crkva i samostan.

In Christi nomine. Amen. Anno Domini MCCCCLXXXII, indictione XV, die vero nono mensis Januarii. In Civitate Veteri apud ecclesiam S. Marie, presentibus infrascriptis testibus. Ibi que ser Nicolaus Griuzich, et ser Blacius ser Nicolai Balci, ac magister Lucas Glavinovich, uti asserti procuratores monasterii divi Petri Martiris facturi et jam cepti in civitate predicta, nec non etiam vice et nomine tocus universitatis ipsius Civitatis Veteris, comparentes coram Reverendo Patre domino fratre Germano, sacre theologie baccalaureo, ejusdem monasterii priore a Summo Pontifice creato, uti ex litteris ejusdem datis in 1481, septimo idus Augusti, pontificatus ejusdem anno X, ad cordualm canapis sub vera bulla... more Romane Curie impendenti munitis latissime constat a me notario infrascripto visis et lectis, presentaverunt infrascriptam supplicationem cum capitulis infrascriptis sub tenore, ut in eis subscriptum est, petentes ipsa capitula per ipsum confirmari, ut in prenominata supplicatione. Qua supplicatione perlecta, nec non et capitulis sub ea contentis, prelibatus dominus Fr. Germanus ipsam et ea clementissime suscepit, et acceptavit, eandem et eadem, quantum in ipso est, et auctoritate qua fungitur, concedens et confirmans, roborans, ac

totaliter ratificans, praesentibus ser Antonio Braziza, ser Georgio ser Nicolai de Lupo, ac clerico Johanne filio ser Francisci de Gazaris, testibus notis, habitis, vocatis, et rogatis. Tenor autem supplicationis et capitulorum ita se habet, videlicet.

‘Supplicheмо nui zentilomini et popolari de Zitavechia avanti il conspetto vostro misser frate Germano de Piacenza come priore in vita a nui per gratia concesso da Summo Pontifice nostro dil monasterio fondato nel luoco ditto Zitavechia, et humilmente dimandemo dalla Reverentia vostra azio ella se degna prestare gratia et confirmare li capitoli nela presente inclusi, e questo azio nui cum mazor fervor di devitione seguitamo, et tal opera habia più recto modo di conseguire bono effecto, et cum quella auctoritate et potestate, la qual a vui per Summo Pontifice e sta contribuita, ni concedite, et Primo, dimandamo che in questo loco dove havemo posto principio di fundare sia ordine di Sancto Dominico, chiesa di Sancto Pietro Martire, observani Frati in quello. Secundo, dimandamo che ogni Sancto Martire Pietro i fondatori di quello si dieban coadunarsi et fare i lor procuratori intendendoli fare del ditto numero [?] et che ditti procuratore dieba dispensare ali dat. in fabrica, ovvero benefitio del ditto monasterio. Tercio, dimandamo che chului sintenda il fondatore, chi solvi ovvero tribuisi ducati 5. quelli si passan dare in termene danni 5.: et tal dinaro se spenda in fabrica dela jesia. Quarto, dimandamo che si per alcuno tempo se trovasse nel ditto loco qualche Frate de vita disonesta et turpe, li possa dare licentia honesta parte di fondatori cum vui priore. Quinto, dimandamo che passato da questa vita qual se sia di fondatori atrovandose nel ditto loco i frati sian tenuti farge obsequio, et dir messe di Sancto Gregorio. Sexto, dimandamo che si debian fare quatro sepulchri, in quelli se sepeliran li fondatori. Septimo, dimandamo, si alcuno volessi fare lo sepulchro in ditta jesia non essendo fondatore, dieba solvere ducati 2., qualli se spendan in dicta chiesa. Octavo, dimandamo che tal privilegio habian et sia in potesta di procuratori, et ditti procuratori, se tal privilegio in qualche parte non sera exeguito, sian tenuti fare juxta la di quello. Tutto questo non ad altra fine fazamo, no me in questa vita ben conseguamo, in altra vita eterna et felice.’

Et ita se continebat supplicatio et capituli, ut dictum est. Ego Johannes Dominicus quondam domini Andree Dobroslovich civis Pharius, publicus imperiali auctoritate notarius, judexque ordinarius, suprascriptam concessionem, et omnia suprascripta, ut supra sunt contenta, rogatus scripsi, et requisitus in suprascriptam publicam formam fideliter redegi. In quorum fidem meum nomen cum signo soliti apposui.

(AGOP, XIV, liber HHH. ff. 148r-149r. Uz tekst ovog bilježničkog spisa zadarski dominikanac Herman Kristianopulo, koji ga je prepisao i donio u Rim, stavio je opasku: “Ex tabulario coenobii Fratrum Praedicatorum Civitatis Veteris in Pharo insula, ad S. Petri Martyris”.)

3.

Inventar crkve koji je g. 1579. sastavio apostolski vizitator Dalmacije Augustin Valier

Ecclesia Sancti Petri Martyris posita in dicto loco Civitatis Veteris est fratrum Ordinis Sancti Dominici ibi monasterio habitantium et fuit tempore belli a Turcis combusta, quare in praesentia reparatur. Circa eius ambitum est coemeterium.

Sanctissimum eucharistiae sacramentum conditum est in pixide argentea locata in capsula lignea super altari maiori.

Ardet coram eo lampas perpetua.

Chrisma et olea cathecumenorum et infirmorum recte se habeant.

Habet haec ecclesia octo altaria, videlicet:

Altare maius sub vocabulo Sancti Petris cum crucifixo magna, pala, mappis, candelabris duobus ex auricalcho et pallio ex tela.

Altare Nativitatis Domini prorsus nudum, olim erectum a Nicolao Petcovichio et dotatum nonnullis agris, qui steriles facti sunt. Celebrant in eo aliquando fratres ex obligatione.

Altare Sancti Francisci, fractum et nudum, erectum a Nicolao Grifich cum obligatione iniuncta fratribus ibi bis in hebdomada celebrandi.

Altare Societatis Rosarii, in quo quotidie celebratur ab ipsis fratribus regentibus dictam Societatem.

Altare Sanctae Pietatis ornatum pala, mappis, candelabris ferreis et pallio ex tela, cum lampade continuo ardente, quae alitur ab illis de Lucii, fundatoribus dicti altaris. In hoc fratres tenentur quotannis octoginta missas, quarum duae concinuntur.

Alia tria altaria nuda et fracta, sine nulla obligatione. Ex ipsis altaribus, quae non sunt consecrata, habent altaria portatilia, sed minora quam par sit, unde visum fuit ea in usu non habere.

Bona mobilia supradictae ecclesiae sunt, videlicet:

4 corporalia; 10 purificatoria; octo vela pro calicibus; crux lignea; duodecim tobalea pro altaribus; duo camisi cum uno cingulo tantum; planetia ex raso cremesino cum cruce viridi; planuta ex raso viridi, ambae cum suis stolis et manipulis; planeta ex tela; missale ex reformatis.

Incolunt hoc monasterium quinque fratres.

Societas Rosarii suprascripta optima habet instituta et recte regitur.

Ordinata:

In altari maiori fiat tabernaculum ligneum honorificum pro facultate, tutum cum sua clavi. Interim fiat quamprimum clavis in capsula in qua servatur Sanctissimum Sacramentum, alias in ea non servetur.

Fiat etiam pixis argentea, sive tabernaculum parvum, quae tegatur velo serico.

Lampas ex auricalcho cum suo vitro.

Altaria fiant et ornentur, ut in regulis.

Quae fracta sunt a Turcis, tollantur.

Calices saepe laventur et mundi semper sint.

Fiant duae albae cum tribus cingulis.

Planeta alba ex serico pro diebus solemnibus.

Altaria portatilia fiant ad mensuram dictam.

Provideantur urceoli ex vitro cum pelvi ex auricalcho et 4 manutergioliis mundis.

Prior non permittat fratres vagari, nec domo exire, nisi necessitas urgeat et bini sint.

(Archivium Secretum Vaticanum, S. Congregatio Concilii, Relationes visitationum ad limina, Pharensis et Brachiensis, vol. 636 B, ff. 99r-100r. Ova j dio vizitacije nepažnjom je odvojen od ostalog dijela koji se nalazi pod signaturom: S. Congregatio Concilii, n. 57. Visitatio Apostolica Dalmatiae anni 1579. Gornji tekst je, s neznatnim razlikama, objavio D. DOMANČIĆ, *Valterova vizitacija na otoku Hvaru i Visu*: "Arhivska grada otoka Hvara", I [Publikacija br. 2. Historijskog arhiva u Hvaru], Hvar 1961, br. 33.)

4.

CORO GRANDE: N.o 2 Salteri per coro in chiesa; 1 crocifisso alle collonelle; 20 candelieri d'ottone tra grandi e piccolo; 12 tovaglie che cotidianamente stanno ripartite sopra i 4 altari del convento; 4 incerate sugl'altari stessi, come pure le sue tabelle per ciascuno; 8 cuscini pe' giorni feriali, nonche i crocifissi e tabelle; 6 candelieri di legno e 6 palme per i di feriali all'altar maggiore; 1 cortina di cambelotto di seta che copre il crocefisso; 2 portelle d'argento sul tabernacolo con tre chiavi, una de quali è d'argento; 7 lampade d'ottone, 5 per altari e due nuove in sagrestia.

IN BANCO SOTTO LA SALA DI SAGRESTIA: 1 tapetto all'antica; 8 cuscini di setta a fiori pelle solenità e tabelle per tre altari; 6 candilieri di legno quasi nuovi; 12 palme urasate [?]; 2 inginchiatoi; 2 crocefissi; 2 quadri col imagine della M. V.

Nel altro banco: 16 candilieri di legno quasi nuovi. Nel terzo banco lungo: i damaschi per fornimento delle capelle, cioè Maggiore, S. Vincenzo e S. Domenico ed a momenti saranno anco quelli pella capella di S. Pietro; 3 cortine da Settimana Santa per i tre altari

del Convento, due pianete nere, cioè una di veluto, l'altra di calimano; 3 pianete borromine, la prima di velutino con galon fino, l'altra di calimano e la terza di seta; 1 pianeta rossa di damasco di seta dorata dal rev.do Bianchi; 1 interno apparato resto [?] usato; 1 cotta e due stolle per amministrare l'Eucaristia. Ancora nel medesimo banco si contengono del altre pianete di diverso color di seta e di caliman, che servono pei di festivi e feriali.

NEL CAMERIN DELLA SAGRESTIA: Nel primo armadio: 1 espositorio indorato con angoli sopra; 1 ombrello nuovo per Settimana Santa; 16 candelieri di legno usati; 46 balare [?], dodici cioè nuove di galetta, 4 pure piccole di galetta ed il resto di carta, ma tutte nuove. Nel secondo armadio: candelotti di cera di diverso calibro, cioè di lib. 2 etc, etc. Nel terzo: torcie 4 nuove e 4 usate e candelotte da lib. 5. Nel quarto: 3 piviali, uno bianco a fiori d'oro, altro rosso di samis, ed il terzo di drappo a fiori; tutto e tre colle sue stole; 2 cotte; 3 schiavetti; 1 missal nuovo; 1 biretta a croce; 2 calici d'argento; 1 croce d'asta d'argento; 1 reliquiario d'argento con piedestalo d'ottone; 1 sechiello col aspersorio d'argento; 1 ostensorio d'argento in bresta; 2 lampare d'argento; 100 purificator in circa; 20 ...; 20 corporali; 14 amiti da frate; 12 amiti da prete; 8 camici per di feriali tra nuovi ed usati; 3 camici per mezza solenità; 5 camici per le domeniche nuovi con tella rossa sotto il merlo; 5 camici da solenità; 8 tovaglie oltre quelle sopra gl'altari; 6 tovaglie da solenità; 3 traversini da solenità sopra le tovaglie; 1 apparato di gonzo d'oro a fiori, cioè la pianeta col occorrente di sovinelli coi manipoli e stola, nonchè il grembiale, tutto fornito di galon d'oro; 1 apparato di drappo di seta a fiori con galon falso e tutto occorrente; 1 pianeta rossa a fiori d'oro guarnita con galon d'oro fin e con tutto l'occorrente; 1 pianeta fondi celeste di drappo a fiori d'oro guernita con galon fino; 1 pianeta bianca di drappo a fiori d'oro guernita di galon fin d'oro, con il resto; 1 pianeta bianca di cambelotto di seta a fiori guernita a galon d'oro fin, con etc.; 3 pianete nove, una a striche d'argento, altra di damasco di seta, una di zambelota da seta; 1 pianeta bianca di calimano a striche, e questa nuova; 1 pianeta pavonaccia di seta; 2 veli da lecturin; 6 para d'ampolle di cristallo con il piatello di detto; 8 paia d'ampolle di vetro schietto con piatello di stagno; 1 casetta con seratura entrovi cera pelle messe; 1 cereo di lib. 60 in circa, con la sua cassa; 12 cingoli d'azze bianca; 3 cingoli di barella; 2 cingoli rossi; 1 pisside d'argento.

NEL CORETTO: 2 breviari nuovi da tavolino e 3 altri vecchi con un martirologio; 1 banco grande; 6 quadri senza quelli del P. Wagnizan; 1 colletario.

NEL ARMARIO D'ABBASSO: 2 misali da frati usati; 2 misali da preti; 4 cartelle da morte; 1 colletario; 3 processonari; 2 calici d'argento coi piedestalli d'ottone; 1 biretta a croce.

DI PIU' IN CHIESA: 1 sechiello con l'aspersorio d'ottone; 2 braccioletti sopra de quali stanno apese le due campane; 1 badgion di tabernacolo di drappo di seta a fiori, attorniato con merlo e cordella d'oro: il capucetto di sopra di sanif d'oro circondato pure da merlo d'oro. Il tutto fodrato con costanza gialla fine.

Summa di tutta la cera contenuta in tanti candelotti di lib. 2.2 ti, ed e tre onze lib. sottili trecento e cinquanta sei, dico lib. 556.

(SASSP, Parte delli Consigli et altri Privilegi, str. 62-64.)

5.

1625. Izvještaj apostolskog vizitatora Dalmacije zadarskog nadbiskupa Ottaviana Garzadorija o stanju crkve i samostana sv. Petra Mučenika.

Visitatio fratrum Ordinis Praedicatorum Terrae Veteris in conventu S. Petri martyris.

Ill.mus ac Rev.mus Dominus Visitator gravioribus impeditus commisit domino Laurentio Aiardo primicerio, eius familiari, visitandos et examinandos fratres Sancti Petri Martyris terrae Veteris Pharen., qui conferens se ad monasterium Sancti Petri advocavit, ut infra.

Constitutus coram etc. frater Dominicus Piperich de Curzola, conventus annorum viginti duorum et in habitu religionis mensibus duobus, qui dixit se professionem emissurum post annum. Interrogatus, quod exercitium habeat in conventu, respondit: "L'essercitio mio è di cucinar per li padri, scopar la chiesa et il monasterio e far la cerca delle elemosine." Interrogatus respondit: "Io dico per il matutino vinti sette Pater noster et altrettante Ave Maria, et per la prima et altre hore sette Paternostri et sette Avemarie." Interrogatus respondit: "Io mi confesso ogni quindici giorni dal padre fra Marco." Interrogatus, respondit: "Sì, seranno le porte da me et il padre priore tiene la chiave, né mai alcuno esce fuori del Convento di notte." Interrogatus, respondit: "Sono obedienti li frati al priore, né so che alcuno habbi minacciato di darli, né che habbi conspirato contro di lui." Interrogatus respondit: "Non mi è stato detto da alcuno che io non dichi la verità in questa visita; quello che ho detto con verità" et ita etc.

Frater Joannes Maria Xixich Spalatensis, sacerdos annorum triginta quinque et in habitu religionis annis viginti duobus. Interrogatus respondit: "Io mi trovo qui di famiglia con carico di sacristan maggior." Interrogatus respondit: "In questo convento ha competente entrata da doi cento quarta di vino in circa, et mezzo mier de fichi, tanto che si ponno sostener li frati." Interrogatus respondit: "Questo convento ha alcuni oblighi, quali sono descritti nella tavoletta in sacresta, et tutti si adempiscono fedelmente, come credo, di che Vostra Signoria potrà haver miglior informazione dal padre priore." Interrogatus respondit: "Si osservano le regole dell'Ordine, né vi è alcuno che si sia opposto al superiore, né che sia incorrigibile." Interrogatus respondit: "Per hora non vi è alcuno di mala vita né scandaloso, sebene per il passato vi è stato qualche scandalo et murmuratione." Interrogatus respondit: "Io non Vi so dir la particolarità per non esser stato qui presente." Interrogatus respondit: "Semper si tengono serrate le porte del convento di notte, né mai alcuno esce fuori di esso, né vi si introduce donne dentro." Interrogatus respondit: "Si vive vita comune et si mangia in refettorio insieme leggendosi lettera sacra tra la mensa." Interrogatus respondit: "Li officii si recitano alli tempi debiti intervendovi anco il padre priore." Interrogatus respondit: "Non si dicono le colpe qui per non essere il novitiato." Interrogatus respondit: "Niuno ha cosa alcuna di proprio, ma tutto si mette nel deposito et il mio ho speso a Corzula nel mio priorato nelli bisogni del convento, né posso rihaver il speso, fuori d'un scapolario che ho havuto per sei ducati." Interrogatus ad alias responsiones respondit recte.

Frater Marcus Divodiglich Spalatensis, subprior conventus, annorum quadraginta sex et in habitu religionis annis triginta. Emisit professionem tempore debito; est sacerdos et saepe celebrat et confitetur patri priori. Interrogatus respondit: "Io non le so dire quante entrate habbi questo convento, né meno che obliho habbi di celebrarsi le messe per esser io arrivato da poco tempo in qua." Interrogatus respondit: "Credo che siano descritti nella sacrestia, ma io non cerco questo, solo che quando mi si dice che vadi dir messa a tal altare io vado." Interrogatus respondit: "Io celebro quasi ogni giorno et mi confesso spesso hora dal padre priore. hora dal padre Zamaria." Interrogatus respondit: "Si va nel choro a dir gl'officii divini; intervien anco il padre priore." Interrogatus respondit: "Si vive in comune mangiandosi in refettorio et si benedice et rendono le gratie, ma per esser poco numero non vi è chi legga, sebene si dice dal padre priore o da altri qualche sentenza della Scrittura." Interrogatus respondit: "Si custodisce la clausura serrando la porta il converso et tenendo la chiave il padre priore, né vi è alcuno che esca fuori del convento la notte, né vi si introduce donna alcuna." Interrogatus respondit: "Non vi è alcuno discolo o icorrigibile e di mala vita, per quanto io posso sappare." Interrogatus respondit: "Niuno ha conspirato contro il superiore, ma tutti li sono obedienti." Interrogatus respondit: "Il padre priore administra con diligenza le entrate del convento, sebene è poco tempo che è priore et che io sono qui"; et ad alias interrogaciones recte respondit.

Pater frater Marcus Antonius Pharensis, prior conventus Sancti Petri Martyris in Civitate Veteri, annorum quadraginta unius et in habitu religionis annis viginti septem. Numquam habitum dimisit et emisit professionem tempore debito. Interrogatus respondit: "Io sono posto al governo di questo convento per priore." Interrogatus respondit: "Tutti mi

rendono obedientia eccetto uno al quale compatisco, perché alcuni anni sono che patisca nella testa alcune infirmità.” Interrogatus respondit: “Dopo che sono venute le regole et observationi dell’Ordine, io li fò leggere ogni mese conforme al costume della Provincia et li faccio osservare.” Interrogatus respondit: “Il deposito è soto due chiavi, tenute per li officiali soliti, né so che alcuno habbi niente del proprio, havendoli io fatto il pretesto dal precepto della povertà.” Interrogatus respondit: “Sotto il mio priorato non so che alcuno habbi dato scandalo al popolo; anzi, noi confessiamo tutto il popolo per tutto l’anno et io in particular. Et qui si celebra quotidianamente per tutto l’anno, che è gran commodo alla città.” Interrogatus respondit: “Il convento non ha altra entrata che de vini, et questo anno si è havuto tra l’entrata et la cerca in tutto quattro botte di vino, qual si raccoglie con gran spesa.” Interrogatus respondit: “Vi sono alcuni obblighi quali si sodisfano in quel modo che io ho ritrovato, né so precisamente che obblighi habbi alcun altare, ma per quanto intendo li obblighi sono troppo rigorosi.” Interrogatus respondit: “Si osserva la clausura et io tengo la chiave del convento, né so che alcuno sia usato del convento, né introdottovi donne dentro.” Ad alias interrogationes recte respondit.

(Rim, Archivium S. Congregationis de Propaganda Fide, Visite e Collegi, vol. 2, pp. 629-632.)

CONVENTO DOMINICANO A STARI GRAD (CITTÀ VECCHIA) SULL’ISOLA DI HVAR (LESINA) DAL XV AL XX SEC.

Stjepan Krsić

Il convento domenicano di S. Pietro martire a Stari Grad (Città Vecchia) sull’isola di Hvar nella Dalmazia (Croazia) è frutto della riforma dell’Ordine (XIV-XVI sec.) e della fioritura successiva in cui un po’ dappertutto furono costruiti numerosi conventi e chiese. L’autore di questo studio intitolato Convento domenicano a Stari Grad sull’isola di Hvar (XV-XX sec.) ha concentrato la ricerca sulla sua storia a partire dalla sua fondazione nel 1482 fino alla fine del XX secolo: la costruzione, vicende storiche legate al saccheggio e incendio per opera dei Turchi (1571), il restauro (1580), poi la ricostruzione della chiesa ormai decaduta nel corso del tempo, il suo inventario, altari, opere d’arte (di cui alcune tele di prestigiosi pittori veneziani: Palma il Giovane, Baldassare D’Anna), il restauro del convento alla fine del XIX sec., le difficili vicende legate alle due guerre mondiali in cui il convento subì notevoli danni. Il lavoro, sulla base delle relazioni dei visitatori apostolici e quelli dell’Ordine domenicano, descrive anche il tipo di vita che i frati conducevano al suo interno e l’attività che svolgevano sul campo religioso, culturale, sociale ed educativo. Non mancano alcune pagine dedicate ai membri. Lo studio si conclude con una rassegna delle fonti storiche più importanti, finora non pubblicate, sulle quali si basa l’intero lavoro.